

RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 30 (12).

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Välisministri teadaanne Eesti de jure tunnustamise kohta Schweitsi wabariigi poolt. — 3. Rkl. M. Martna küsimine „Rahwuswahelise töötoimkonna“ tegewuse asjus. — 4. Välisministri wastus küsimise peale. — 5. Rkl. M. Martna küsimine Wabariigi Walitsusele ministeeriumide juures tegewuses olewate statistika osakondade tööde awaldamise asjus. — 6. Sõjaministri wastus rkl. M. Bleiman'i, J. Piiskar'i ja K. Freiberg'i küsimise peale Tallinnas ühe osa kodanikkudele sõjariistade wäljajagamise kohta. — 7. Haridusministri wastus E. I. S. T. P. Riigikogu rühma arupärimise peale wahejuhtumiste kohta koolides. — 8. Läbirääkimised haridusministri seletuste puhul ja ülemineku-wormeli wastuwõtmine. — 9. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja kindlaksmääramine.

Riigikogu koosolek, 28. aprillil 1921. a. kell 10 e. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees O. Strandman ja wahepeal abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal abisekretäär J. Bergman.

Walitsuse lauas sõjaminister J. Soots, haridusminister H. Bauer, välisminister A. Piip.

Koosolek algab kell 10,12 min. e. l.

Juhataja O. Strandman: Täname päewakord on Riigikogu liigetele kätte antud. Mul on teada anda, et peale selle koosoleku päewakorra kindlaksmääramist on järgmised arupärimised ja küsimine sisse tulnud: E. I. S. T. P. Riigikogu rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele walimiseelse kihutuswabaduse rikkumise asjus. Siis sellesama rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele Isborskis 26 wälja saadetud ametiühisuslase tapmise uurimise asjus. Peale selle weel sellesama rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele koosolekute ja streikide keelu kohta ja lõpuks rkl. M. Martna küsimine „rahwuswahelise töötoimkonna“ tegewusest osawõtmise asjus. Juhatus paneb ette neid 4 punkti päewakorda wõtta selles järjekorras, nagu mina nad ette kandsin. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra muutmise wõi täiendamise kohta?

Rkl. J. Allikso (kom.): Kommunistlise Tööliste Riigikogu rühma nimel

teatan, et 6-da päewakorra-punkti *) päewakorrast tagasi wõtame.

Wälisminister A. Piip: Ma palun wiimast küsimist „rahwuswahelise töötoimkonna“ tegewusest osawõtmise asjus 1. päewakorra-punktiks wõtta.

Juhataja O. Strandman: Herra välisministri poolt on ettepanek tehtud küsimist, mis herra M. Martna poolt sisse on antud, 1. päewakorra-punktiks wõtta. Sõna ei soowita. Ma panen herra välisministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Rkl. J. Allikso (kom.): Ma teen ettepaneku 5-dat päewakorra-punkti 3-daks päewakorra-punktiks wõtta ja 7-dat päewakorra-punkti 2-seks punktiks wõtta.

Juhataja O. Strandman: Sõna-soowijaid nende ettepanekute kohta ei ole. Ma panen nad hääletamisele ja palun neid, kes on rkl. J. Allikso ettepaneku poolt, et arupärimine noorproletaarlaste ühingu sulgumise asjus saaks 3-daks päewakorra-punktiks wõetud, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtaw enamuse on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, et Riigikogu Kommunistlise Tööliisterühma arupärimine Riigikogu Kommunistlise Tööliisterühma liigete J. Allikso, J. Wanja, J. Soansi ja J. Santa isiku ja kodukolde puutumatus rikkumise

*) Rk. Kom. Tööliisterühma arupärimine Rk. Kom. Tööliisterühma sekretääri Paul Raudsepp'a ja Tallinna linnawolikogu kommunistliku rühma liikme ning Rk. Kom. Tööliisterühma abisekretääri Jaan Truumann'i arreteerimise kohta.

ja sama rühma ruumide läbiotsimise asjus saaks 2-seks päewakorra-punktiks wõetud. Käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtaw enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Nii on päewakord kindlaks määratud. Punkt 6., kui tagasi wõetud, jääb päewakorrast muidugi wälja. Sõna on erakorraliseks teadaandeks herra välisministril.

2. Välisministri teadaanne Eesti de jure tunnustamise kohta Schweiitsi wabariigi poolt.

Wälisminister A. Piip: Austatud Riigikogu liikmed! Mul on õnn teada anda, et kõigewanem wabariik — Schweiits — on meie wabariiki de jure tunnustanud. Meil on tõsine põhjus sel puhul oma soojemaid terwitusi sellele kangelasrahwale saata. Kes meist ei ole mitte waimustatud olnud neist aegadest, kus 14 aastaja algul see rahwas wõitles suure Austria ilmariigi vastu oma iseseiswuse eest. Kes meist ei ole kuulnud neid jutte, kuidas külamehed endid kokku kogusid wõitlusele ehk jälle Wilhelm Tell'i osawusest ja julgusest neis wõitlustes, mis umbes selsamal ajal algasid, kui meitegi wabaduswõitlused Jüripäewa ööl. Meie wõitlus oli aga õnnetu. Schweiitsi mitmesaja-aastane wabadus on selgeks tunnistuseks, et üks wäikene maa, nagu Schweiits seda on, olles 4 suure riigi wahel, wõib siiski oma wabadust alal hoida ja mitte üksnes oma wabadust alal hoida, waid ka tegutseda ja tööd teha inimkonna ja kultuuri heaks. Kui paljud meistki ei ole warju leidnud rasketel aegadel Schweiitsi mägedes ja Schweiitsi poliitilise wabaduse ning hoole all! Kes meist mitte ei ole wõtnud õpetust ühiskondlisest ja riiklisest elust sellelt wäikselt maalt, tarwitades tema ajaloolisi kogemusi, ja kuidas wäikene waba rahwas oma elu peab sisse seadma demokraatlikes korras. Kõik see on tunnistuseks ja meile julgustuseks ja kindlustuseks, et ka meie oma wabadus kaswama ja õitsema saab terve inimkonna ning meie endi kasuks.

(Üleüldine käteplagin.)

(Koosolekut hakkab juhataja abiesimees K. Wirma.)

Juhataja K. Wirma: Järgmine päewakorra-punkt on: rkl. M. Martna küsimine rahwuswahelise töötoimkonna tegewuse asjus. Uue korra järele peaks küsimise ette kandma Rk. liige ise, aga et ta seda ei soowi, siis palun sekretääri ette kanda.

(Sekretäär kannab küsimise ette.)

3. Rkl. M. Martna küsimine „rahwuswahelise töötoimk. tegewuse asjus.“

Riigikogu Juhataja se. Rahwasteliidu juure asutati 1919 a. rahwuswaheline töötoimkond. Esimene töökongress peeti s. a. Washingtonis ära. Tähtsamate tööstusmaade esitajad wõtsid kongressist osa. Töötoimkonna asukohaks waliti Genf ja tema asjaajajaks Albert Thomas.

Rahwuswahelisel töötoimkonnal on ülesandeks wõimalikult kogu ilmas tööliste kasulikkude seadusandmist edendada ja ühtlustada, nagu seda senni rahwuswaheline tööamet Baaselis on teha püüdnud. Nimelt: kõiki n. n. töökaitse- ehk sotsiaal-seadusi kõigis riikides wõimalikult ühel ajal ja ühel wiisil läbi wiia, et ühe riigi mahajäämine teisel seaduse maksmapanemist takistada ei saaks.

Et oma praktilistele töödele kindlat alust saada, on rahwuswaheline töötoimkond rea küsimisi üles seadnud ja need rahwasteliitu kuuluwate riikide walitsustele, nagu ka nende maade tööliste ja ettevõtjate organisatsioonidele wastamiseks kätte saatnud, ning ootab nende peale kuu aja jooksul wastust. — Mainitud küsimiste abil soowib r. töötoimkond näit. ka põllumajanduse wiljakusest erimaadel pilti saada, et põllumajanduse- ning -tööstuse wiljakust majanduspoliitilistel otstarbetel wõrrelda, ainete tarwitamist silmas pidades. Seda tehes wõtab tema kolm ajajärku wõrdlemise alla: enne sõda, sõjaaajal ja pärast sõda, kas ja kuidas on põllusaak ja töowiljakus nendel ajajärgkudel muutunud.

Sel kombel saadud materjaali põhjal loodab r. töötoimkond ka elukalliduse küsimuses selgust muretseda ja vähemalt mingisugust ühist wõrdlemise wiit leida, nii et erimaade kalliduse kõrgust üksteisega hõlpsasti wõiks kõrwu seada.

Üheks r. töötoimkonna sihiks on tööaega wõimalikult kõigis maades 8-tunniliseks tööpäewaks lühendada. Selle sihi kättesaamise hõlbustamiseks on ta järgmised küsimised wastamiseks üles seadnud:

1) Kui pikk oli tööpäew enne 8-tunn. tööpäewa sisseseadmist?

2) Kas awaldas tööaja lühendamine enne sõda tööpäewa pikkuse püsiwuse peale maailmasõja kestwuse ajal mõju?

3) Missugust mõju awaldas tööpäewa lühendamine tööteo wiljakuse kohta töötunni kestel enne ja pärast tööpäewa lühendamist?

4) Kas oli lühema tööpäewa töösaadus pikema tööpäewa saadusega võrreldes suurem, vähem või ühesuurune?

R. töötoimkonna arwates kõnelewad normaalarajad tähelepanekud tööpäewa lühendamise kasuks: igalpool, kus tööpäewa lühendati, tuldi pärast otsusele, et tööpäewa lühendamine nii hästi tööliste kui ka ettevõtjale kasulik oli. Tööaja lühendamine ei ole ühegi maa võistluswõimu maailma turul vähendanud. Tööpäewa lühendamine on tööte o kulused igalpool vähendanud võrreldes nende maadega, kus pikem tööpäew pruugiks on.

R. töötoimkonna poolt väljasaadetud küsimised jagunewad peaaesjalikult kolme liiki: tõsiasjalised statistilised andmed waradewalmistamise (produktsooni) ja warade kulutuse (konsumtsiooni) üle ja niisamasugused andmed olukorra kohta peale sõda, s. o. majanduslise kriisi ajal, ja wiimaks, mis walitsused majanduslise kitsikuse kõrwaldamiseks ja pehmendamiseks on teinud, nende tehtawuste mõjust ja kas on midagi sellekohast kawatsusel.

Nagu väljamaa ajakirjandusest näha, on mujal agarusega selle tähtsuse juure asunud. Nõnda näit. istuwad praegu Skandinaawia riikide ja Soome asemikud Koppenhaagenis koos ja peawad nõu, missuguste ühiste ettepanekutega ja nõusolekutega sügisel Genfi kongressil esineda.

Ka Eestis on rahwasteliitu pääsemiseks waewa nähtud ja isegi kulused kantud. Rahwasteliidu juhatusel poolt on ka awalikult teada antud, et Eesti selle liidu tegelikkudest töödest osa võib wõtta. Minul on siis põhjus eeldada, et rahwuswaheline töötoimkond oma üleskutsed ja küsimised ka Eesti W. Walitsusele on saatnud ja et tema ka Eesti poolt kaasatõetamist ootab ja soowib. Ja Eesti töölisteklass ei ole sellest tööst mitte wähe huwitatud.

W. Walitsus ei ole aga senni kõigest sellest weel mitte midagi kuulda lasknud, olgu küll, et küsimiste peale wastamise aeg juba lõpul on. Peab kartma, et Eesti osawõtmine sellest tähtsast ühisest tööst hiljaks võib jääda ja siis ka ainult puudulikult võib sündida. Sellest oleks aga wäga kahju. Panen sellepärast W. Walitsusele järgmised küsimised wastamiseks ette:

1) Kas ja millal on W. Walitsus r. töötoimkonna küsimised saanud?

2) Missuguseid eeltõid on W. Walitsus nende küsimiste kostmiseks teinud ja kuidas kawatseb walitsus nende peale wastata?

3) Miks ei ole W. Walitsus asja ajakirjanduse läbi tutwustanud?

4) Kui W. Walitsus r. töötoimkonna küsimisi ei peaks saanud olema, missuguseid samme on ta siis nende saamiseks teinud?

5) Wõi on W. Walitsusel koguni nõu r. töötoimkonna tegewust tähele panemata jätta ja sellest eemale jääda?

4. Wälisministri wastus küsimise peale. Wälisminister A. Piip: Austatud Riigikogu liikmed! Tarwitatan juhtumist, et lühikest seletust anda ettekantud küsimise kohta.

1) Kas ja millal on walitsus rahwuswahelise töötoimkonna küsimised saanud? Jah on saanud ja alles neil päewil. Walitsus saab nende peale wastama nii pea, kui ta seda jõuab. 2) Missuguseid eeltõid on Wabariigi Walitsus nende küsimiste kostmiseks teinud ja kuidas kawatseb walitsus nende peale wastata. Raske on seda öelda, millal walitsus selle küsimise peale wastata jõuab, kuid ta teeb seda selle järele, kuidas asjaolud lubawad, ja kaubandusministeeriumi läbi on selles asjas juba wastawatele ministeeriumidele korraldused tehtud. 3) Miks ei ole Wabariigi Walitsus asja ajakirjanduse läbi tutwustanud? Et need küsimised alles neil päewil tulid, siis oli Wabariigi Walitsusel wõimatu ajakirjandusele seda küsimist edasi anda. 4) Kui Wabariigi Walitsus rahwuswahelise töötoimkonna küsimisi ei peaks saanud olema, missuguseid samme on ta siis nende saamiseks teinud? See langeb ära. 5) Wõi on Wabariigi Walitsusel koguni nõu rahwuswahelise töötoimkonna tegewust tähele panemata jätta ja sellest eemale jääda. Ei ole.

Selle wiimase küsimise peale tähendan järgmist: juba enne, kui Eesti wabariik rahwasteliitu oli wastu wõetud, tõsteti see küsimus üles meie wälisministeeriumi ja wälisesituste kaudu. 1919 a. sügisel astusid wälissaatkonna liikmed, muuseas ka mina, ühendusse herra Albert Thomas'ga. 1920 a. oli see kirjawahetus pikem ja muuseas pani Pariisi saadik Wabariigi Walitsusele ette pöörata otsekohe tööbüroo poole, et Eesti wabariik büroo liikmeks wastu wõetaks. Sel ajal ei olnud mitte selge, kas meil üleüldse õigus on tööbüroo liikmeks astuda. Herra Albert Thomas, kellega minul isiklikult juttu tuli ajada, arwas, et Eesti wabariik sinna wastu wõetud saada wõiks, sellepärast, et neil kawatsus olla ka Austriat ja Saksamaad kut-

suda, et sellega võimalust anda töökaitset, ning seda organisatsiooni üleilmaliseks teha. Küsimus jäi aga sel ajal veel lahtiseks, senni kui minewa aasta aprillikuul otsustas Asutaw Kogu, — Eesti astugu rahwasteliidu liikmeks. Nagu teie teate, tuli detsembrikuul Genfis see küsimus otsustamise alla, kuid rahwasteliit ei võtnud meid mitte sedakord liikmeks vastu, waid tegi otsuseks meid lubada, kui meie seda soovime, tema teistest organisatsioonidest osa wõtta. Sel puhul pööras Wabariigi Walitsus uuesti tööbüroo poole, muuseas wiimane kord kirjalikult ja Albert Thomas wastas siis järgmiselt meie saadikule Pariisis: Herra minister. Kirjaga 22. jaanuarist 1921 a. teatasite Teie minule, et rahwasteliidu esimese koosoleku otsuse — Teie riigile lubada liidu tehnilistest organisatsioonidest osa wõtta — põhjal, on Eesti saadikud oma walitsusele soowitanud sisse anda rahwuwahelise töö-konwerentsile wastuwõtmise palwet. Teie lisate juure, et Eesti walitsus enne oma wastuwõtmise palwe sisseandmist sellele konwerentsile, teada soowiks, kui suur osa kulusid konwerentsist osawõtmisel tema kanda tuleks.

Olgugi, et tingimised, mille tõttu Teie riik wõiks vastu wõetud saada rahwuwahelisse töö-organisatsiooni, pole ära tähendatud rahwasteliidu kogu otsuses, mille peale Teie oma kirjas tähendate, siiski näitawad kogu 5-das komisjonis selle kohta olnud waidlused, et komisjoni liikmete arwamise järele see küsimus peaks ette pandud saama rahwuwahelisele töö-konwerentsile.

Komisjon on tõesti selles asjas järgmise resolutsiooni vastu wõtnud: „Komisjon paneb kogule ette rahwuwahelisele töö-konwerentsile soowitada läbi arutada, kas temal wahest võimalik ei oleks neid riiksid nende palwe peale vastu wõtta rahwuwahelisse töö-organisatsiooni.“

Ettepaneku autor, seda esitades, lisas juure, et konwerentsi oma otsustada oleks, kas see ettepanek küllalt kompetent wõi mitte.

R. 1. kogu esimees ette kandes kogule tema 27-al istumisel neljapäewal 16. detsembril pärast lõunat 5-da komisjoni otsused, nimetas ka väljaspool rahwasteliitu seiswate riikide ewentuell esitusi rahwuwahelisel töö-konwerentsil.

Sellepärast on väljaspool kahtlust, et kogu otsust tehes, mida Teie meeletule tate, silmas pidas eelnimetatud 5-dat komisjoni poolt wastuwõetud resolutsiooni

Järjekult näib tõesti, et teie riigi töö-organisatsiooni wastuwõtmise küsimus peab ewentuell ette pandud saama rahwuwahelise töö-organisatsiooni üleüldisele konwerentsile.“

Tegelikult tullakse siis selle juure tagasi, mida juba aasta warem Albert Thomas toonitas, et wastuwõtmine mitte ei tule tööbüroo juhatuse poolt, waid tööbüroo peakoosoleku poolt. Seda tähele pannes esines välisminister Wabariigi Walitsusele ettepanekuga, astuda rahwasteliidu juures olewa töö-organisatsiooni liikmeks, ja Wabariigi Walitsus 18. märtsil otsustas kinnitada seda ettepanekut tarwili korraldusi välisministri hooleks jättes. Välisminister on samme selles asjas juba astunud, selgitades wastawaid küsimisi komisjoniga ja loodab, et Eesti tõesti rahwuwahelise töö-organisatsiooni liikmeks vastu wõetakse, mis sünnib arwatawasti järgmisel töö-konwerentsi koosolekul.

Sisseantud küsimise enese kohta oleks mul järgmist öelda: Mõned seal ettetoodud asjaolud ei ole mitte täiesti õiged, — nim. öeldakse, et meie ühe kuu jooksul tarwili sed teated peame saatma rahwuwahelisele töö-konwerentsile ja kui meie selle tähtaja mööda oleme lasknud, siis hiljaks jääme. Pean aga tähendama, et siin on öeldud: teated antagu kõigehiljemalt kuu aja jooksul peale küsimuslehe kättesaamist; sellega ei ole wastamise aeg veel mitte möödas.

Juhataja K. Wirma: Sellega on see päewakorra-punkt läbi.

Järgmine päewakorra-punkt on: rkl. M. Martna küsimine W. Walitsusele ministeeriumide juures asuwate statistika osakondade tööde awaldamise kohta. Palun sekretääri ette kanda. (Rkl. M. Martna kohalt: Ma palun sõna korra kohta!) Rkl. M. Martnal on sõna korra kohta.

Rkl. M. Martna (sd.): Juhataja tähendas siin, et uus kodukord veel mitte ei maksa, kuid ma näen, et Riigikogu juhataja ometi oma tegewuses käib uue kodukorra järele. Ma pean siin konstateerima, et juhataja endisel wiisil mitte ei küsinud, kas keegi sõna soowib ettekantud küsimise kohta. Tahaksin teada, kumb kodukord meil siis õieti maksab, kas wana wõi uus?

Juhataja K. Wirma: Korra kohta ei ole mingisugust ettepanekut tehtud — sõna paluda wõi mitte. (Rkl. M. Martna kohalt: Ma paluksin oma küsimise kohta sõna.) Meil on see päewakorra-punkt läbi, nii et ma Teile selle kohta enam sõna

anda ei saa, kui Teie soovite sõna korra kohta, siis olge head. (Rkl. M. Martna: Korra kohta ma sõna ei soovi, aga siiski, lubage mulle sõna!) Sõna on rkl. M. Martna'l korra kohta.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma näen selles juhutamise viisis uue kodukorra maksmapanekut; see on, ma sain alguses juba juhatamisest nõnda viisi aru ja sellepärast ei teadnud ma sõna küsida, muidu oleks ma wana korra järele, kus küsimise kohta sõna anti, sõna wõtnud. Nii on siin eksijuhatumisega tegemist ja ma palun seda arwesse wõtta ja minule minu küsimise kohta sõna lubada.

Juhataja K. Wirma: Rkl. M. Martna on ettepaneku teinud eelmise päewakorrapunkti juure tagasi minna. Panen selle ettepaneku hääletamisele (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Rkl. M. Martna kohalt: See oli juba arwata!) Riigikogu läheb teise päewakorrapunkti juure üle. Sõna on sekretääril küsimise ettekandmiseks.

5. Rkl. M. Martna

küsimine Wab. Wal. ministeeriumide juures tegewuses olewate statistika osakondade tööde awaldamise asjus.

Sekretäär J. Bergman (loeb): Riigikogu Juhatusel. Riigi majanduselu arendamine wajab laialist statistikat. Wabariigi üksikute ministeeriumide juure on statistika osakonnad asutatud. Kuid awalikus elus ei ole nende asutuste tööst peaaegu midagi kuulda, nende tööde saawutus jääb harilikult ametkondade tubadesse. Üleüldisest rahwalugemisest ega selle etteawaldamisest ei ole midagi kuulda. Selle töö ettewõtmine on aga väga hädatarwilik.

Panen Wabariigi Walitsusele järgmise küsimise wastamiseks ette:

Mispärast ei awalda W. Walitsus üksikute ministeeriumide juures tegewuses olewate statistika osakondade töid, olgu eriwäljaannetes, olgu ajalehtedes ja ajakirjades?

Millal mõtleb W. Walitsus üleüldist rahwalugemist ette wõtta?

Juhataja K. Wirma: Wabariigi Walitsus selle küsimise kohta — sõna ei soovi. Siis jääb küsimine nii kauaks lah-tiseks, kunni Wabariigi Walitsus tema peale wastab.

Riigikogu läheb kolmanda päewakorrapunkti juure.

6. Sõjaministri wastus rkl.-te M. Bleiman'i, J. Piiskar'i ja K. Freiberg'i küsimise peale Tallinas ühele osale kodanikkudele sõjariistade wäljajagamise kohta.

Sõjaminister J. Soots: Austatud rahwaesitajad! E. I. S. T. P. Rk. rühma esitajate poolt ettepanud küsimise peale on mul Wabariigi Walitsuse nimel au järgmist wastata. Küsimine

ise on nõnda redigeeritud, et sellest mitmeti aru saada wõib; wõib mitmel wiisil mõista, kellest siin õieti räägitakse. Meil Eestis on moodiks saanud, et kodanikuks nimetatakse iga Eesti alamat, ka sõjawäelast. On ju siis väga loomulik, et üks osa sõjawäes teeniwaid kodanikka, nimelt noored nekruudid, esialgul ilma sõjariistadeta on ja pärast, kui nad õppinud, antakse neile sõjariistad kätte. (Naer ja müra pahemal pool.) Küsimise ettepanijad on pärit sellest rühmast, kes alati toonitab ja igal pool alla kriipsutab, et meil klassiwõitlus käimas on. Meil olla töölisteklass ja nende wastastena seatakse üles kodanlased. Kui seda silmas pidada, siis tuleb küll oletada, et see küsimine sõjawäelaste kohta ei käi, waid neid puudutab, kes tsiwiilriideid kannawad. Kui seda nõnda tuleb mõista, siis olen ma wolitatud järgmist wastama.

„Riigi Teatajas“ nr. 13 s. a. on wälja kuulutatud sunduslik määrus sõjariistade kandmise kohta. Määruses on öeldud, kes wabariigis sõjariistu wõiwad kanda, kui neil selleks politsei luba on. Ilma politsei loata on lubatud sõjariistu kanda neil isikutel, kellel teenistuses seda tarwis on, näit. tolliametnikkudel, aktsiisi ametnikkudel, metsawahtidel, ladude wahtidel jne. Kaitseliitlaste kohta on öeldud, et neile antakse sõjariistad wälja kaitseliidu ülema korraldusel. Tuleb oletada, et arupärimises on jutt kaitseliidust ja ei kellegist muust, sest kellegile teisele ei ole sõjapüsse wälja antud. (J. Piiskar: Kas kindlasti ei tea?). Mis puutub kaitseliitu, siis on see sõjawäeline organisatsioon ja tema on loodud Eesti riigi loomisega. „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1919 a. on Wabariigi Walitsuse määrus kaitseliidu kohta, mis senni weel maksew on. (M. Martna: Kas ta weel lõppenud ei ole?). Kewadisel ajal on kaitseliidu ülem lasknud ühe osa kaitseliidule sõjariistad kätte anda, et kaitseliidus õppusi teha, et inimesed oskaks püssi tarwitada. (M. Bleiman: Kelle wastu?). Sellest wälja minnes, wõiks ettepanud küsimiste peale järgmist wastata. Küsimise

peale, kas on Wabariigi Walitsusel teada, et sõjariistu on wälja antud, tuleb tähendada, kui siin jutt on erariietes isikutest, et Wab. Walitsusel on teada, et püsse on wälja antud peale sõjawäelaste weel kaitseliitlastele. (J. Allikso: Miks padrunid anti?). Püssid on wälja antud „Riigi Teatajas“ nr. 13 — 25 weebr. 1921. a. awaldatud määruse põhjal. See, et sõjaministril wõim on kaitseliitlasi teenistusse kutsuda, on näha „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1919 a. awaldatud määrusest. Küsimise peale, misuguseks ülesandeks on sõjariistad wälja antud, tähendan, et sõjariistad on antud kaitseliitlastele õppimiseks, kuidas sõjariistu wabariigi kaitseks kõigeparemini ära tarwitada.

**7. Haridusministri
rakus E. I. S. T. P.
Rk. r. arup. peale
wahejuhtumiste
kohta koolides.**

**H a r i d u s m i
n i s t e r H. B a u e r:**
Austatud rahwasaadikud! Iseseiswate sotsialistide arupärimises püütakse selgeks

teha, et Eesti koolides walitsewat ebanormaalsel seisukord. Arupärimises tuuakse ette terve rida üksikasjalist materjaali. Koolides olewat tekkinud õhkkond, mis õpilase isiku täiesti alla surub. Pean kohe tunnistama, et see tõeludele ei wasta. Ma ei taha sugugi öelda, et Eesti koolid kõigeparemas seisukorras on. Meil on koolielus puudusi, meil on suur protsent õpetajaid, kes tarwilistele nõuetele ei wasta ja kellel tarwiline eelharidus puudub. Aateliste õpetajate hulk läheb ikka vähemaks, paljud õpetajad lähewad kergema töö peale üle, paljudel on kõrwalised huwid. Herra J. Piiskar'i poolt ettetoodud faktid on moonutatud ja nende põhjal ei saa rääkida mingisugusest süsteemist, mis meie koolides walitseb.

Esimene fakt, mis ette toodi, oli ühe Tallinna keskkooli õpilase kadumine, kes pärast uppunult järwest leiti. Selle sündmuse üksikasjad on weel selgitamata, kuid see on kõige kurwem juhtumine, mis ette on toodud. Selle sündmuse põhjused peituwad perekonnaelus, koolielus ja seltskonnas. Lubage, et ma perekondliste põhjuste juures peatan. Tütarlaps, kes end ära uputas, oli 15½ aastat wana. Tema oli pärit perekonnast, kus isa sõjakohtu otsuse läbi detsembrikuul 1918. a. maha lasti, sel ajal, kui waenlase wäed Tallinnale lähenesid. Ema on praegu päew otsa tööl. Üks wend on üliõpilane, teine wend on tööline. Laps oli täiesti üksi jäetud. Oli kinnise iseloomuga. Iseenesestki mõista

on perekonna draama lapse hingeelu peale mõjunud. Laps õppis koolis täitsa rahuloldawalt ja wiidi järgmisse klassi ilma järeleksamiteta ja suwiste töödeta üle. Juba sel ajal oli tunda, et ta nagu elust tüdinenud oli. Ta oli kord järwe kaldal istudes, oma sõbrannale tähendanud, et elu on tüdimuseni läinud, nii et tahaks põhja wajuda. Teised põhjused, mis lapse peale mõjusid, olid koolis. Wiimasel poolaastal jäi laps korraga wäga nõrgaks õpilaseks ja kõigis õpeainetes, nimelt seitsmes õpeaines kuue õpetaja juures. Ta oli kõigenõrgem õpilane 820—840 õpilase hulgas, kes minewal aastal koolis olid. Seda tõendasid ühelmeeltele kõik 6 õpetajat ja siin ei wõi juttugi olla isiklisest jonnist. Lapse ema kutsuti paar korda kooli, kuid tal ei ole wõimalik olnud ilmuda. Ka ei olnud laps emale teatanud, et ta nõrk on. Ema oli aga asjast juba enne kuulda saanud ja teda hoiatanud, et kui asi halwaks läheb, siis tema jõuluajal kõigile tuttawatele tütre tunnistust näitab, nii et siin ka wist häbitunne kaasa mõjus ja lapse hinge rõhus.

Mis puutub koolielusse, siis ei ole koolis lapse peale mingisugust surwet awaldatud ega temaga halwasti ümber käidud. Muidugi, kui ta nõrk oli, siis kutsus kooliõpetaja ehk klassijuhataja ta enda juure ja tegi temale tarwilisi märkusi, aga see sündis kõik heatahtliselt ja üleüldse on wahekord õpilaste ja õpetajate wahel nii, nagu ta korralikus koolis peab olema. Kui ma ei eksi, siis tähendati minewa kord siin, nagu oleks „punaste“ lastel koolis halwem, kui teistel. Ma pean aga just tähendama, et kui selle lapse isa kohtuotsuse põhjal maha lasti, sellest silmapilgust sai laps koolirahast wabastatud, ta sai kooli poolt pruukosti ja ka isegi õperaamatud, aga mingisugust surwet ei ole tema peale awaldatud. Ma pean muidugi tähendama, et koolis, kus 840 õpilast õpiwad, ei wõi ühele lapsele nii palju aega pühendada, nagu seda pedagoogilises mõttes õieti tegema peaks. Seal klassis, kus see laps õppis, on 40 õpilase ümber, kuna teistes klassides 50 ja rohkemgi õpilast on. Iseenesest mõista ei wõi niisuguse olukorra juures koolielu niisugune olla, nagu ta õieti olema peaks. Kui klassis 20 õpilase ümber on, siis kujuneb wahekord õpilaste ja õpetaja wahel südamlikuks ja saab koolielu nii juhtida, nagu see pedagoogilises mõttes soowitaw on. Pean ka tähelpanu selle peale juhtima, et wiimasel aastal olukord kommertskoolis selle poolest halwemaks

on läinud, et kool enam ei ole kooli jaoks: nii pea, kui kool lõpeb, peavad õpilased ruttu välja minema ja $\frac{3}{4}$ tunni pärast tuleb teine kool sisse, nii et maja waewalt tuulutada ja puhastada saab. Nii ei ole kommertskooli õpilastel võimalust peale lõunat kokku tulla, et ringisid kokku kutsuda, ega rohkem perekondlist olukorda luua. Iseenesest mõista on see suur halbtus ja selle halbtuse all kannatawad suurem osa Tallinna koolidest. Tung hariduse järele on suur, koolid ei suuda õpilasi ära mahutada, uusi maju aga praegusel ajal võimalik juure ehitada ei ole ja seepärast tuleb ühes ruumis kahel koolil töötada. See on igatahes halbtus, kuid tema ärakootamine ei ole mitte kooli võimuses. Nii ei saa wahekord enam kusagil koolis nii südamlik ja soe olla, nagu ta olema peaks.

Kolmas põhjus, mis lapse peale mõjuda võis, oli seltskondline. Enne surma oli laps noorproletaarlaste ühingu liikmeks astunud. Siin on suuremalt osalt mees- ja naistööliselised liigeteks ja vähem osa õpilasi. Põhikirja järele juhatab noorproletaarlaste ühing noorte proletaarlaste majanduslist ja poliitilist võitlust. Tegewad liikmed on 17—30 aasta wahel, toetajad liikmed võivad olla kõik wanuse peale waatamata. Wiimaste hulgas on isegi 11 a. algkooli õpilasi. Nimetatud ühingul on peale kirjanduse osakonna ka kihutusosakond. Ühing töötas III internatsionaali põhimõtete järele, seal õpetati wõtteid, kuidas üleüldiste lööksõnadega massede peale mõjuda ja tehti üleüldse Eesti riigi wastast kihutustööd. Ühing ei lubanud oma liigetele 24. weebruari pühitsemisest osa wõtta, kutsutakse üles kõiki õpilasi endid organiseerima, koolides tehakse propagandat ja kutsutakse üles ennast organiseerima, muidu tulla warsti werine kättemaksmine. Niisuguses ringkonnas liikus õpilane enne surma. Wiimasel eluõhtul olla ta hilja koju tulnud ja teisel hommikul oli ta kadunud. On arusaadaw, et niisuguses õhkkonnas liikudes koolitöö teda enam ei huwitanud. Last ei lastud lapseks jääda, hakati talle poliitilisi mõtteid pähe tuupima ja kisti ta ellu. Muidugi mõjus see ta peale halvasti, tegi elu tema meelest tühiseks, nii et wiimaks isegi ütles, „ma tahan alla wajuda.“

Teine juhtumine, mis siin ette toodi, oli Petseris, arupärimise järele, kus 10 õpilast koolist olla lahkunud protestiks kooli administratsiooni tegewuse wastu. Siin pean tähendama, et mitte 10 last ei lahkunud, waid 4 ja et see sündmus mitte praeguse walitsuse, waid endise ajal oli. Iseenesest

on see asi nii wäiklane ja tühi, et ma nende faktide ettekandmisega ainult näidata wõin, missuguste tüli- ja nägelemisküsimustega Riigikogu ette astutakse. Wahekord õpilaste ja õpetajate wahel Petseris algas juba minewal suwel sügise poole, kui herra Lomp, Iseseisw. Sots. Tööl. Partei liige sinna ametisse tuli. Riigi koolinõunik käis seal seda asja uurimas ja tema teadaannetest, selgub, et wahekord oli iseäranis terawaks läinud ühe noore õpetaja ja õpilaste wahel. See õpetaja, wõrdlemisi noor, elawa energilise iseloomuga, oli klassis mittekorrektseid ütelsi õpilaste kohta tarwitanud, näituseks: „palun mitte wastu haukuda“, „teie arusaamine on nii absurdiline, et ma seda teile seletada ei saa“ jne. Igatahes ei ole need ütelsused mitte küllalt korrektsed, aga kas nad hingeelu peale just nii rõhuwalt mõjuda wõisid, et see nii nagu kägistamiseks muutus, see on ikkagi küsimine, kuid igatahes lubatawad nad ei olnud. See õpetaja tarwitas ka muidu sündinata wõtteid, näituseks pani keskmise klassi õpilasi nurka seisma ja oli neid ka klassist wälja ajanud, mis pedagoogiliselt, igatahes, mitte lubataw ei ole ja mis kooliõpetaja mitte teha ei tohi. Kuid teisest küljest waadates, ei olnud ka õpilaste ülesastumine mitte korrektne, wahekord oli wastastikku halb. Ülemalnimetatud õpetaja oli oma autoriteedi õpilaste juures kaotanud, nii et kui õpetaja kord tahtis tunniplaani muuta, oli õpilane talle öelnud: „mis Teie alati jändate oma tunniplaaniga.“ See on kõik. Muid fakte ette tuua ei ole. See sündis kõik juba minewase walitsuse ajal. Asi iseenesest on harilik wäikelinna intriig, kuid wõimatu üles puhutud ja suureks aetud. Koolis kutsuti asja lahendamiseks lastewanemate nõukogu kokku, küsimust arutati kooliõpetajate nõukogus ja wiimaks tuli ministeeriumi pöörata, et koolinõunikku wälja kutsuda asja selgitama. Riigi koolinõunik sõitis sinna ja katsus asja igatepidi lahendada; 4 päewa on ta selle peale ohwerdanud, mis nüüdsel ajal, kus iga päew kallis on, suur ajakulu on. (J. Piiskar: Kas see näitab, et koolis asjad korras on?). Seda ma ei ütle ja ka teie juures ei ole kõik mitte korras. Nii pea, kui riigi koolinõunik sinna jõudis, kutsus ta kokku kooliõpetajad ja õpilaste nõukogu. Nagu näete, on seal kooliõpilaste nõukogu olemas, kellel õige suured direktiivid on, nii et kuidagi ei wõi öelda, et kooliõpilastele on kitsendusi tehtud, waid ehk wast wastuoksa, liiga paljugi lubatud. Nende 4 päewa jooksul on koolinõunik õpe-

tajatega rääkinud ja kooliõpilastega. Siis pani ta juhatusele ette wahejuhtumist lõpetada. Õpilaste kollektiiv wastas, et nemad kuidagi wiisi ei taha leppida, sealjuures olid aga nende eneste wahel hõõrumised tekkinud, anti, nagu nad ise nimetawad, kontrprotestid. Oli õpilaste nõukogu kokku kutsutud, kus just 4 õpilast teiste peale mõjusid. Õpilased ise tunnistasid, et nende hulgas on väga palju passiivsust ja tehakse ainult seda, mis juhatuse soowib. Kontrprotesti alla on mõned kirjutanud, et nemad leiawad, terwe õppurkonna kohal olla aetud ainult odawat demagoogiat. Üks õpilane on kirjutanud esimese protestikirja alla, mis õpetaja wastu sisse anti, et tema olla alla kirjutanud ilma läbi lugemata. Lõppude lõpuks lepidi ikkagi kokku ja mõlemad pooled, õpetajad kui ka õpilased andsid pühalikult sõna. (Pahemalt poolt hüütakse wahela.) Jah, kirjutage endile üles „pühalikult“. (Naer.) Igatahes lepidi kokku ja koolinõunik, arwates, et ta oma kohuseid on täitnud, sõitis ära. Waewalt jõudis ta Wõrru, kui juba telegramm järele saadeti, et tulgu tagasi, asi on halb. Koolinõunik pidi jälle tagasi sõitma, et jälle asja õien-dama hakata. 4 õpilast teatasid, et nemad kuidagi leppida ei saa ja ainus võimalus olewat neil koolist lahkuda. Et see wabatahtlikult soowiti, siis leidis koolinõunik selle wastuwõetawa olewat. Nüüd on üks nendest õpilastest õpetajaks hakanud sealsamas koolis, herra Lombi juures, kes sellesama kooli juhatajaks on, teine õpilane on sealsamas weel õpilane. Minu arust on kõik see asi igatahes nii tühine nägeline, mis arupärimisele põhjust anda ei tohiks.

Kolmas juhtumine, mida arupärimises ette toodi, oli Tartu õpetajate seminariis. Arupärimisest loeme: Tartu õpetajate seminariist heideti hiljuti wälja kaks õpilast sellepärast, et nad olid julenud õpilaste ringis referaatõhtul awaldada teistsuguseid arwamisi, kui paar õpetajat ja direktor, ning et üks neist ei pooldanud ametlikku arwamist luule tekkimise ja tähtsuse kohta. Tartu seminari õpilaste seas oli wiimasel ajal väga palju äärmiste pahempoolsete erakondade poolehoidjaid, iseäranis agarad nende wahel paar õpilast. Ühest nõukogu koosoleku protokollist loeme, et üks nendest õpilastest esitab tüüpilist kitsarinnalist agitaatori ja nii kitsarinnalist poliitikeri, keda muu midagi ei huwita, kui lendlehtede laialilaotamine. Sealjuures on ta õpeainetes äärmiselt nõrk.

Need andmed ei ole mitte just parempoolsetest rühmadest, waid pahempoolsetest, keskerakonnast. (Pahemalt poolt: Sotsid, rahwaerakond.) (Naer.) Tuli ette, et kooliõpilane läheb ajalooõpetajaga, kes ka mitte parempoolsest rühmast ei ole, tunni ajal waidlema ja seletab, et Eesti demokraatiline riigikord kuhugile ei kõlba jne. 24. weebruari pühitsemise puhul awaldab üks õpilane kangesti huwi selle kohta, kas seda päewa seminariis pühitsetakse ja soowib sel puhul kõnega esineda. Nagu ikka aktuse kõnedest, nõuti temalt, et ta kirjulikult kõne sisu sisse annaks. Sellest loobus õpilane. Kuid siiski läks tal õnneks järgmisel päewal kirjandusringis oma kõnet ära pidada. Ma loen sellest kõnest, kui lubate, selle osa, mis just Eesti Riigikogusse puutub. Ma saan siin, kui lubate, propagandat tegema pahempoolsete heaks. (Naer.)

„Meie Eesti parlament on kontrrewolutsiooniliste jõudude koondus, wasturewolutsiooni kants. Ta on asutus, mis paratamata jõhker (Wahelhüüe: Just kui Kingissepp'a suust!) ja rahwawaenulik, kuid wormilik demokraatia mask katab selle tagurlise waenu rahwa eest kinni. Nõnda on see olnud ja nõnda saab see olema, kunni kodanline demokraatia kestab. Tööliste sõnawabadus on oigamise wabadus, tööliste koosolekuwabadus on keeluwabadus. Tööliste trükiwabadus on tagaawetawa metsloomata wabadus. Tööliste ühinemise wabadus on enda keskelt wõlla ja türmi jaoks kandidaate wabalt walida. Tööliste isiku puutumatus on läbi kooritud timukatest ja salamõrtsukate kuulidest, raudpihtidega ära märgitud piinakambris, walgewäe staapides ja sõjakohtutes“. (Järgneb waenulik ülewaade Eesti Asutawa Kogu ja walit-suse tegewusest.) „Kas töölisteklase peab ka käed rüppe panema ja ootama, kui ükskord see õnnis kuupäew kätte jõuab ja siis sotsiaalne rewolutsioon, kui pilwetest maha kukub, wõi tõuseb ta punase pilwena Pariisi ja Londoni pealt ja tormab Tallinna walgele reidile. Ei, töölisteklase ei usu seda. Ei, wõidurikas proletariaat peab tingimata sotsiaalse omawoli juure üle minema, see on ainukene pääsetee...“

Nüüd tuli õpetajate nõukogul seda küsimust arutada, kas sarnane õpilane wõib õpilaseks jääda, kes awalikult on tunnistanud, et ta nõuab rewolutsiooni just praeguse walitsewa korra wastu, ja wõeti arwesse ka seda, et esiteks see õpilane, kes seda kõnet pidas, kooliõpilaseks ei kõlbaks ja teine õpilane oli see, kes mitte

kõnet ei pidanud, aga kes oli prooviaastaks vastu võetud, ülepea proovi peale, kas ta kõlbab kooliõpetajaks või mitte. Prooviaastal oli see õpilane kuues õpeaines nõrk, ja mitte üksi muusikas, nagu pahempoolsed tõendavad. Siis otsustati neid koolist välja heita, aga mitte õigust ära võtta teise kooli sisseastumiseks. Mõne päeva pärast läks õpetajate meel siiski ärdaks, tuli uus koosolek, ja seal otsustati teist nendest vastu võtta ja seal on nad seletanud, et just kooliõpetajate nõukogu võttis arvesse seda, et tal majanduslistel põhjustel võimalik oli edasi õppida, sest ta sai riigi poolt abiraha ja pruu korteri. Ta sai riigi poolt pangsioni ja andis teada, et ta poliitilisest ilmawaatest loobub ja selle lubaduse peale võeti ta uuesti kooli vastu. (Wahelhüüe: On praegu koolis?) Praegu on ta koolis, nii siis täielik amnestia. (Naer paremal pool).

Teine õpilane ei saanud mitte vastu võetud, sest tema ei olnud ka selle kohta soovi avaldanud ja tema ei olnud mitte lubanud loobuda aktiivsest ülesastumisest, ja ta ei olnud ka majandusliselt niisuguses seisukorras, nagu see esimene, kes muidu oleks olnud väga raskes seisukorras, ja hukka võinud minna, sellepärast võtsid pedagoogid tema vastu, kuna teine oli jõuka taluperemehe poeg, kes wist küll teisest parteist, nii et tema igatahes ehk hukka ei lähe.

Nii võiks pedagoogika nõukogule ette heita seda, et tema liiga wastutulelik on olnud. Teie juures, herra Piiskar, pean aga awalikult fakti konstaterima, et teie kui kooliõpetajate liidu esitaja, teie, kes alati õpetajate keskliidus ja kongressidel ikka olete katsunud üles astuda just õpetajate kaitsjana ja eestkostjana, nüüd ilma põhjusteta nii kerget süüdistust sedawiisi terve õpetajate korporatsioonile haawalt näkku wiskate. Mis mul weel selle kohta on ette tuua, siis oli kirjalikul alal midagi herra Kampmann'i poolt. Ma loen selle ette, see on järgmine: Oli minu poolt põhjalikult läbi arutatud Dr. J. Luiga seletus Eesti muinasjuttude kohta „Eesti kirjanduses“ 1912. a. ja siis õpilastele rahwaluule käsitusel ülesandeks tehtud, selle kohta referaati kirjutada, keda võib geeniuksiks ehk kõrgema andega inimeseks nimetada, kuidas geenius töötab ja mis on tema loomisjõu tegewuse põhjused. Üks õpilane oli, ma siin nime ei nimeta, üks neist kahest õpilasest igatahes, kes loowa waimu geeniaalsust ja tema kultuurilist väärtust üleüldse ei tunnistanud. Tema

seletas kõiki luuletajaid waimuhaigeteks ja seadis üles wäite, Eesti luulewaral olewat tundemärgiks, et Eesti rahwas nõdrameelsusele kaldub, niisugust (naer) üldistamist koguni Dr. J. Luigale suhu pannes. (Üleüldine naer. Juhataja kõlistab.) Wäite puhul, et rahwaluule geniaalsetest toodetest mingit tegelikku kasu ei olewat, tähendasin mina, et see, näituseks, härgade seisukohalt õige waade võiks olla, kes kõiki asju nimelt selle järele hindawad, kas nad kõhutäiteks kõlbawad või mitte. Tuletasin ka meelega Saksa satüürilise epigrammi siew:

Willst immer nur nach Futter streben
Sieh, wie gemüthlich liegt der Ochs und
lkaut

Geh, lege dich daneben!

Ma tähendasin ka, et just loow töö see ongi, mis meid loomast kõrgemale tõstab ja et rahwaste kõrgemat waimukultuuri sellega mõõdetakse, kuusugusele astmele nad kirjanduses ja kunstis on tõusnud. Lisasin juure: kes lastes koolis ilutundeid tahab äratada, neid kirjandusest ja kunstist arusaamisele juhtida, peab ise ilu ja kunsti olemusest, tema kaswatuslikust wäärtusest aru saanud olema. Sellele arusaamisele juhtida on ka seminaari õpetuse ülesanne. Õpilased, kes ka usutundeta isikud, aru saades, et kõnealune teem kõigewähematki põhjust neile anda ei võinud, et ka sügawate usutunnetega inimesed tulewad waimuhaigete hulka lugeda. Seda tsüünilist wäidet kooliõpilaste poolt, mis ilma põhjusest sihilikult esitatud, nimetasin ma häbematusseks.

Nende waidluste peale kulus terve tund asjata ära.

4-jas kaebtus kuulub I tütarlaste gümnaasiumi kohta, kus oli parem õpetaja, kes teadusliselt ja väga huwitawalt õpetas ja kes paremate õpijõudude hulka kuulus ja suwel koolist lahkus, tema asemele tuli uus õpijõud, kelle õpetus metoodiliselt eelkäijast lahku läks. Muidugi peab õpetaja, kes pärast tublit spetsialisti õpetama asub, tublit konkurentsi välja kannatama. Uus õpetaja jäi peale selle haigeks ja oli paar kuud haigemajas, kus ta ka opereeritud sai. Tema asemele tuli keegi teine asetäitja. Asetäitjal on kergem õpetada, kui päris õpetajal; tema ei ole nii programmiga seotud ja võib õpeained rohkem nii öelda ilutoodetes läbi võtta. Õpilased awaldasid soowi, et wiimane õpijõud edasi jääks, kuid koolijuhataja teatas, et see mitte tema wõimuses ei seisa ja sellepärast ei saa tema mitte õpilaste soowile vastu tulla. Kui

pärast pikemat haigust kooliõpetaja esimest korda klassi läks, oli ta nõrk tehtud operatsioonidest, nagu ta ise rääkis. Wahekorras õpilastega oli tema kuulnud, kuid lähemalt seda asja ta ei teadnud. Siiski oli ta ette wõtnud kõigiti õpilastele wastu tulla. Klassi astudes soowis ta neile head uut aastat, kuid seal tuli intsident. Üks õpilane wastas: meie ei soowi mitte enam teie juures edasi õppida ja palume teid sellepärast klassist lahkuda. Silmapilgul, kus temale seda öeldi, teadsid õpilased väga hästi, missugune terwisline seisukord temal oli. Kuid õpetaja seisis waewalt jalgel, sest ta tuli waremalt kooli, kui oli arwatud. Juba sellepärast oleks klass teda hästi wastu wõtma pidanud, kuid õpilased tegid seda teisiti. Pedagoog lahkus klassist ja läks juhataja juure. Teataw osa süüst langeb ka koolijuhataja peale, sest seda wahejuhtumist oleks wõidud lahendada perekondlisel teel, aga ta ei saanud seda juhtumist õigel teel tabada ja wastolu läks suuremaks. (Rkl. M. Martna: kas koolijuhataja katsus seda teha!). Ta oli katsunud seda teha ja tahtis seda asja läbi wiia, (Rkl. M. Martna: Oleme kuulnud, et ta midagi teist on katsunud läbi wiia! kuid ei saanud, ja see ei ole kuritegu. (Rkl. M. Martna: Aga väga mõistlik tegu oleks olnud, kõige pealt kohapealt lahkuda) Haridusministeeriumi koolinõukogu arutas seda asja ja leidis, et mingisugust seaduslikku põhjust otsekoheseks tagandamiseks ei ole. (Rkl. J. Piiskar: Aga õpilase wäljaheitmiseks on!). Toimepandud uurimine kestis seal 2 päewa. Selgus, et õpilane, kes seal wälja astus, oli väga wäljakutsuwalt ennast ülewal pidanud. Ka oli ta tänawu aasta väga taha jäänud ja oli halwem õpilane; juba minewal aastal oli õpetajate nõukogus kord tema wäljaheitmine wiisakuseta oleku pärast õpetajate wastu üles wõetud. Seesama õpilane, kes korrapidajaks oli ja kooliõpetaja lahtilaskmise küsimuse juures tähtsat osa mängis, olla koolis 3 klassi „priimade“ koosoleku kokku kutsunud ja seal olla läbi räägitud, ja otsusele jõutud, seda hääletamise alla panna, kes kooliõpetaja poolt ehk wastu on ja seda õige algupäralisel wiisil teha: tuleb kooliõpetaja klassi, tõusewad üles need, kes kooliõpetaja wastu on. Kui haiguse järele kooliõpetaja klassi tuli, enne arsti poolt määratud aega, siis weel õige nõrga terwisega, soowisid teised kooliõpilased üles tõustes temale terweksaamise puhul õnne, ainult 3 jäid istuma; see oli märgiks, et teatud õpetaja boikotteritud on.

See küsimus tuli pärast asjauurimist ministeeriumi nõukogus arutamisele ja see otsustas õpilast koolist wälja heita. Sama nõukogu otsustas ka samme astuda, et teda teise kooli õpetusejätkamiseks wastu wõtaks ja muidu igatpidi wastu tulla. Et nimetatud õpilane pärast lõunat ametis on, nii et temal teises koolis wõimatu oli pärast lõunat tundides käia, telefoneerisin mina isiklikult nimetatud asutuse ülemale, paludes korraldust teha, et tema 2 kuu jooksul seal oma tööd enne lõunat jätkata wõiks, ühes ka omale eluülespidamist teenides. Kui frondil sõjamees seda ülemale teeks, siis-läheks ta sõjakohtu alla, ehk ametnik seda oma ülemusele teeks, ei saaks ta mujale ametisse wõetud, kuid allakriipsutatud õpilane istub praegu teises koolis. See ei ole mitte trahw, waid pedagoogiline allakriipsutus, et õpilast arusaamisele wiia ja mitte teda trahwida. Trahw ei ole üleüldse olemas. Ta on praegu koolis ja see on ükskõik, kus koolis ta oma tööd jätkab ja ennast täiendab. Nõnda, et see, mis rhs. J. Piiskar ette toob, et õpilasele olla teises koolis kohe wastu karjutud: wälja, wälja! ja kõik muu kirjeldus on moonutatud näol ette toodud.

Olukord on näidanud, et riik, kus õpilasi 110.000 ja kooliõpetajaid 4.400, et siin wõimatu on nii töötada, et kõik alati rahule jääks. On etteheiteid olnud, et see wäljaheidetu pahempoolse ilmawaatega on. Weel heidetakse ette haridusministeeriumile kommunistide otsimise ülesannet. See on asjata, sest kommunistid tulewad oma propagandaga ise meile wastu, ilma et meil neid otsida tarwis oleks. Ühte asja pean tõendama, et kooli poliitiliseks ja klassiwõitluste tallermaaks teha katsutakse. Nagu noorproletaarlaste seltsi kinnipanemine, milles, kui ma ei eksi, herra siseminister lähemalt seletust andma saab. Koolides ei ole mitte poliitika koht, waid teaduste. Nad peawad pakkuma teadust ja õpilasi arendama nii kaua, kui nad ise niikaugele jõuawad, et wabalt oma ilmawaate üle otsustada wõiwad; niisuguse agitatsiooni läbi wõib nii mõnigi küpsuseta laps enneaegu närtsida. Mõni, kes kindla iseloomuga, kannatab weel wälja teine jälle wõib waimuhaigete haigemaia sattuda, wõi kurjategijaks saada. Nii on siis haridusministeeriumi wastus arupärimises ettepanud kolme esimese küsimise peale.

Haridusministeeriumi teades ja toetusel ei ole kusagil koolis õpilaste wastu äärmist hoolimatust ja surwet awaldatud, ega pedagoogiliselt lubamata wõtteid

tarvitatud. Ettetoodud faktid on täiesti moonutatult kirjeldatud ja osalt endise walitsuse ajal juhtunud. Kui koolijuhatus mõnikord on sunnitud olnud korra alahoidmiseks waljemaid abinõusid tarvitamisele wõtma, siis on alati katsutud süüdlastele õpilastele haridusejätkamist võimaldada.

Praegune haridusministeeriumi koolipoliitika on rajatud alustele, mille ülesandeks on üleüldiste kaswatusteadliste põhimõtete järele noorsoole anda tema wõimetele wastawat haridust ja teda tubliks ja ausaks riigikodanikuks kaswatada. (Wahelhüüe J. Piiskar'i poolt: Palun läbirääkimisi kohe awada; wastusega rahuldatud ei ole!).

Juhataja K. Wirma: Rkl. J. Piiskar on teatanud, et arupärijad selle wastusega rahuldatud ei ole. Ettepanek on tehtud selle arupärimise kohta läbirääkimisi awada. Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen ettepaneku hääletamisele. Kes on selle ettepaneku wastuwõtmise poolt? Kes vastu?—Mulle näib, et vähemus on vastu. Sellega on otsustatud selle arupärimise wastuse puhul läbirääkimisi awada.

Rkl. J. Piiskar (is.): Haridusminister lõpetas oma kõne akkordiga — „kõik on korras jne.“ Kõike seda silmas pidades pean ütleva, et see kõne oli igatahes pilk meie kooli poliitikasse. Haridusminister tõi ette terve rea nähtusi, mis ainult tõendasid ja kinnitasid seda, mida meie oma arupärimises oleme öelnud, ja ei lükanud ümber mitte midagi, waid tähendas ainult, ah see oli wäike asi ja sellest ei maksa nii palju kõneleda.

Haridusminister algas selle õpilasega, kes oma elu enesetapmisega wõttis. Ta rõhutas muuseas, et on olnud selleks wäga mitmesugusi põhjusi nii hästi, perekondlisi, kui seltskondlisi ja püüdis iseäranis alla kriipsutada, et juba õpilase psüühika olla sarnane olnud, mis teda selleks samuks sundinud. Ta toonitas, et kool tema peale mingisugust surwet pole awaldanud ning olla teda isegi koolirahast wabastanud. Kuid missuguses õhkkonnas koolis see õpilane oli, sellest läks ta waikides mööda. Sellele õpilasele tuletati õpetajate, kui ka õpilaste poolt ikka ja alati meele, et ta isa on punane olnud ja maha lastud, isegi tema pluusi ja kingi ei jätetud tähele panemata. Kas see ongi see äärmine wastutulek, millest herra Bauer siin rää-

kis. Ma ei taha selle küsimuse üksikasju puudutada, tuletan haridusministrile seda meele, et sel ajal kui herra Bauer komertskooli direktor oli, sai ta selleaegse haridusministri poolt noomituse ja ometi pidi asjaolusid olema, millega see noomituse põhjendatud oli, ning, tähendab, koolis mitte kõik korras ei olnud, nagu siin praegu lastakse wälja paista. Ma puudutan wõrdluseks tütarlaste gümnaasiumi VIII-da klassi õpilase wäljaheitmise ja tema teise kooli wastuwõtmise küsimust. Herra Bauer ütleb, et tema wäljaheitmine ei olnud mingisugune kuritegu, sest temale wõimaldati teise kooli minna, kuna sealsamas aga sündis, et seesama õpilane ka teisest koolist minema kihutati. Kui see asi juba suure kella külge seoti, kui seltskond temast teada sai ja ka herra haridusminister, ja kui selle kohta juba arupärimisega esineti, alles siis likwideeriti wahejuhtumine. Öelgu herra haridusminister, et selle waheajal mitte nii palju aega ei olnud, et õpilane oleks jõudnud Ülemiste järwe minna ja siis oleks need telefoniga kõnelemised ülearused olnud. Mina tean aga, et see aeg oli ja fakt oleks niisama tõsine ja kurb olnud, kui eelmine. Ja need ei ole mitte ainukesed juhtumised. Ma näen mitmeid Riigikogu liikmeidki, kes minuga on nende küsimiste üle endi laste suhtes juttu ajanud. Mina ei ole wolitatud nende eest rääkima, kui nemad aga seda tarwilikuks peawad, siis wõtawad nad ise sõna. Mina pean aga ütleva, et õpilase Schützi asjus siin niisuguseid naiwe põhjusi ette toodi, kui püüti seda teguwiisi seltskondliste ning perekondliste oludega põhjendada ja kui taheti seda küsimust siduda noorproletaarlaste ühinguga jne. Ma ei tea, kas ta oli noorproletaarlaste ühingu liige, wõi ei, kuid nimetud ühing ei ole mitte põrandalune, waid põrandapealne, missuguse poliitika walwamiseks meil teatawad aparaadid olemas. Et kool hooletusse on jäänud, mida siin mõned üksikud nähtused tõendawad, tuleb sellest, et haridusminister on oma peale politsei ja salapolitsei ülesanded wõtnud. Täitsa ülearune on haridusministri ütetus, et „last pole lastud lapseks jääda.“ Just kool oli see, kes ei lasknud last lapseks jääda, waid enese peale selle kristliku ülesande wõttis, et lapsele wane mate tegude pärast kätte maksta.

Järgmise sündmuse juures peatades, ütleb haridusminister, et Petseri koolis ei olnud mingisuguseid korrasusi, et see asi on üles puhutud jne. Kui aga koolis niisugused asjad ette tulid, et juba neli päewa

seletati ja siiski selgusele ei jõutud, ja kui warsti juba telegrammid järele saadetakse, siis ei ole ometi mitte kõik korras. Haridusminister peaks ka teadma, et just kooliwalitsuse esitaja teguviisiga rahul ei oldud. Õpilasi ei heidetud küll wälja, aga loodi niisugused tingimised, niisugune õhkkond, et õpilased ise koolist lahkuma peawad. Selles just näeme meie kõigesuuremat wäärnähtust kogu asjas, et koolides sarnane õhkkond luuakse, et õpilastel wõimatu seal olla ja nad ära minema peawad. Just seda tahan ma alla kriipsutada ja seda toonitas ka herra minister ise oma kõnes. Ma arwan, et herra ministri poolt maalitud pilt isegi juba küllalt selgeks teeb selle küsimuse ja näitab, et meie arupärimine ülearune ega asjata ei ole olnud. Mis puutub Tartu seminaari õpilaste wäljaheitmisse, siis ei taha ma mitte peatada selle juures, kas nad seal „proowiks“ olid ehk mitte ei olnud „proowiks“, waid juhin tähelepanu selle peale, millest juba enne rääkisin, et see referaat peeti õpilasteringis, mis töötas täiesti legaalselt õpetajate osawõtmisel. Õpilasteringi põhikirjas on öeldud, et iga õpilane wõib wabalt oma waateid ja mõtteid awaldada, pealegi on üks õpetaja õpilasi kutsunud ilmawaate peale waatamata waidlustest wabalt osa wõtma. Seda tähele pannes arwan, et enesewahelises õpilasteringis, kus arutatakse täiesti koduselt küsimusi, ei minda mitte wälja mingisuguse riigikorra kukutamise peale; seal kus õpilane õpilasega ehk õpetajaga küsimuste üle waidleb, ei kukutata ometi riiki, see peaks igäühel selge olema. Ja mis riik see siis on, mida saab sel teel kukutada! Pealegi olid need arutused õpilastele lubatud ja arwesse peab wõtma, et kooliinspektor ise alati õpilastega internaadis lõunat süües juttu just juhtis poliitiliste küsimuste peale ja referaadidki olid poliitiliste küsimuste üle suuremalt osalt. Kõike seda silmas pidades peab ometi järeldama, et koolis peaks olema lubatud igal õpilasel oma waateid wabalt awaldada. See wõimalus peab koolis õpilastel olema ja kui teie arwate, et teie õpilaste waba mõteteawaldust sulguda wõite õpilastele rusikat nina alla pannes, siis on see pedagogiline kuritegu. Kui teie olete pedagogid, siis näidake noorele hingele, kuidas wiisi tuleb lapseks jääda, aga ärge talitage nõnda, et õpilasel referaadi käest ära kisute, ja kui seda minnakse tagasi nõudma, siis ütlete: „Kus wõim on, seal on õigustatud igasugune tegu.“ Waadake, kui teie nõnda tahate taltsutada õpilasi, kui

seminaari inspektor ise ütleb, et wõim igasugust tegu õigustab, siis on see wäga kujukas näitus just sellest, millest meie arupärimine kõneleb, — õhkkond on koolis sarnaseks tehtud, et seal enam wabalt hingata ei saa, ja õelge nüüd, kas see ei ole poliitika kooli wiimine. (Müra paremal pool ja wahelhüüded: Teie ise olete poliitika kooli wiinud. Kas Teie ise olete koolis käinud?) Mina ei tarwitse teile mitte wastama hakata, kas ma koolis käinud olen wõi ei, see küsimine pole praegu kõne all, aga kõne all on küll küsimine, missugune õhkkond meie koolides walitseb. Õhk on koolis sarnaseks kujunenud, et õpilase ilmawaade, kui see õpetaja omast erineb, õpilasele saatuslikuks wõib saada, olgu see poliitilises suhtes ehk mõnel muul alal.

Wäga kujukas ja huwitaw on, näituseks, asjaolu, et kui õpilane herra Luiga seletusest omamoodi aru saab ja seda paradoksaalsemalt awaldab, kui seda teeks mõni wana elatanud pedagoog, siis satub ta sarnasesse seisukorda, et tema järgmist tööd enam läbi ei loetagi. Kas see ei ole siis teatud õhkkond? Õelge weel, et see mitte ei ole. Mina saan aru, et mõnikord õpilase waated millegagi põhjendatud ei ole, aga mispärast herra minister ei öelnud, mis tehti niisugusel korral, et õpilasele küsimust selgitada? Sel korral ei tehtud muud midagi, kui et see herra, kes püüab esteetikat arendada ja kes oma märgkirjas ütleb, et luulel wäga suur tähtsus on esteetilise arenemise alal, et seesama herra õpilase tööle ääremärkusena kirjutas: „see on härgade seisukoht“. Waadake, nõnda talitawad need esteetilised herrad ise ja õelge nüüd, kas nõnda arendatakse esteetikat, kui õpilasele antakse töö tagasi ja öeldakse — enam ma teie käest tööd wastu ei wõta, sest et teie ilmawaade lahku läheb minu omast selles asjas. — jutt oli nimelt rahwaluulest. Õelge nüüd, kas rahwaluule ka mõni riigikorra kukutamise abinõu on, kas sellega ka on seotud keelatud küsimused? Seda alla kriipsutades küsin: kas ei ole siin tegemist jällegi teatud õhkkonnaga, kas on sarnane õhkkond koolis loomulik wõi ei ole, kas arendab see waba kodaniku tunnet wõi ei? Kui herra Bauer siin ütles, et ta hariduspoliitikat juhib pedagogilisele alusele, siis peaks ometi herra minister, kui endine pedagoog, kategooriliselt ütleva, kas niisugused wõtted on pedagogilised? Herra Bauer on olnud koolijuhataja, peaks ka seda ometi sellepärast teadma, et sarnased

teod pedagoogilised kuriteod on. Wõib olla, et ta kommertskooli direktorina sarnast pedagoogikat tarwitaski ja nõnda oma õpilased sinna on wiinud, kuhu, näituseks, mõned on jõudnud. Ma ei tea seda, kas see ainult kommertskooli üldtunnistatud pedagoogika oli, wõi oli see eraldi herra Baueri pedagoogika, kuid kindel on, et seilel pedagoogikal kurwad tagajärjed olid, kuigi seda nüüd weel kaitsta püütakse.

Kõigele sellele paneb krooni pähe just wiimane küsimus, millest herra minister justkui mööda latwu mööda libises ja puudutamata jättis need põhihelid, mis temale eneselegi, kui pedagoogile, ometi peaksid kuuldawad olema. Herra Bauer läke sellest mööda just nimelt sellepärast, et temal piinlik oli seda asja puudutada. Siis luban mina enesele selle küsimuse juures paari sõnaga peatada ja weel kord alla kriipsutada neid asjaolusid, millest herra minister siin tuulekergelt mööda libises. Ometi moodustawad just need asjaolud terve küsimuse raskuspunkti. Herra minister toob oma seletuses ette abinõud, mida õpilane olla tarwitanud. Seletusest jääb aga niisugune mulje, nagu mõnelgi puhul waremalt, kui siseminister kaitses oma kuulsat politseid. Tahetakse anda asjale, nagu harilikult tarwitatakse politseiliste küsimuste juures, mingisugune pilkelehe kohane toon. Herra Bauer jutustas, et õpilane olla kõnelenud nii, et kes teadaande poolt, tõusku püsti, kui õpetaja klassi tuleb, kes wastu, see ärgu tõusku. (Rkl. M. Martna kohalt: Wäga tore kommunistiline wõte.) Kui Teie kommunismi selle järele hindate, siis on see wäga imelik kommunism. Kui tõesti sarnane korraldus õpilaste wahel wõis olla, siis kujunes ta ometi tegelikult nii, et õpetaja klassi tulekul tõusis terve klass püsti, nagu harilikult. Kui siis klass seisma jäi, siis ei wõinud olla juttu ülestõusmisest, waid püsti seismisest. Kõik õpilased jäidki püsti, peale 3-me õpilase, kes istusid. Tähendab, terve klass oli päri. Kui sellest asjast tahetakse numbrit teha, siis ei ole see igatahes kohane. (Rkl. J. Seljamaa: Teie teete numbrit.) Mina ei teinud sellest numbrit, herra Seljamaa, kui Teie minu eelmise kõne stenogrammi loete, siis näete seda. See on haridusministri number, ja ma ütlen rohkem — see on „Meie Matslik“ number. (Naer ja wahelhüüded paremal pool.) Minu seisukoht on see, et kui haridusminister mingisuguse seletusega esineb, siis tuleb selle peale ometi tõsiselt waadata.

(Rkl. J. Seljamaa kohalt: Ja Teie seletuse peale?)

Kui haridusministrile wahela hüüti ja päriti, missugune klass see oli, siis wastas haridusminister, et see oli VIII klass. Igalühel on teada, kui wanad need õpilased wõisid olla. Seal oli isegi täiskaswanud inimesi. Kui meie asume haridusministeeriumi nõukogu protokollide juure, millede kokkuseadmisest herra haridusminister, kui üks nõukogu liige, osa pidi wõtma, ehk kui ta ei wõtnud, siis pärast need protokollid läbi waatama, siis loeme seal muuseas järgmist: õpetaja on süüdi kunni wäljakutsuwuseni lubamata terawa tooni tarwitamises klassis. Ja seda täiskaswanud inimestega. Ma ootan huwitusega kuidas haridusminister mõtleb oma wäiteid nende wäidetega, mis ministeeriumi nõukogu protokollis protokolleeritud, kokkukõlasse wiia. Peale selle libises herra haridusminister kooli juhatamisse puutuwatest tõsiasjadest mööda. Tema oleks pidanud ometi protokollid läbi lugema, kas wõi selleks, et pärast mitte sarnastest asjadest kõnelelda, mida põhjendada ei saa. Seal protokollis on muuseas öeldud: kooli juhataja on süüdi raske õhkkonna tekkimises koolis. See kõneleb haridusministri kõnele wastu. Embkumb, kas on põhjendamata see seisukoht, millele terve rida inimesi nõukogus on asunud, wõi on põhjendamata haridusministri seisukoht. Igatahes on minule selge, et koolis on raske õhkkond. Peale selle on sellesama kooli juhataja kohta öeldud, et ta küllalt erapooletu ei olewat. Mina küsin, kas see aitab kaasa teatawa õhkkonna loomiseks wõi mitte? (Wahelhüüde paremal pool: See on üksik juhtumine.) Seda tuleb ette Tartus, Tallinnas ja weel siin ja seal, nii et see ei ole mitte üksik juhtumine. (Wahelhüüde paremal pool: Teie räägite sellest, mis Narooa taga on.) Meie räägime sellest, mis Eestis on ja mis teie teinud olete ja teete. (Wahelhüüde paremal pool: Aga mis teie teete?) Nüüd teete teie ja meie arwustame. Sellest, mis meie teeme, räägime siis, kui meie tegijad ja teie arwustajad olete. Üldine olukord on niiviisi selge. Selles juhtumises on kolm süüdlast, mina ütlesin — kolm osalist. Raskuspunkt ei ole sugugi selles, et õpilased ei osanud küllalt wiisakat lauset tarwitada, ei osanud küllalt kummardada. Mina ütlen, et õpilased on olnud sel korral wiisakad ja ei ole ka pärast lubanud enesele mingisuguseid lubamata lauseid. Nad on jäänud

neisse piiridesse, mida neilt nõuda wõib. Kõige selle juures läheb aga raskuspunkt millegi pärast õpilase, kui kõigenõrgema peale. Mina ei ole sugugi wälja läinud selle peale, et nõuda, nagu peaks meil maksma hakkama kõige ideaalsem kord koolides. Koolides on puudusi ja neid ma ei salga. Kuid, kui ollakse inimlik ühe wastu, antud korral õpetaja ja koolijuhataja wastu, siis peaks inimlik olema ka õpilaste wastu, kes kõigewähem selles süüdi on. Mitte õpilased ei ole teatawat õhkkonda loonud, waid see oli teisel teel loodud. Meil on aga õpilane see, kes kannatab ja waadake siin on just raskuspunkt. Õpilane on see, kellel teises koolis jällegi elu hapuks tehakse ja kes ainult kooli seinte wahele surutakse. Kas see on tunnistuseks sellele, et koolis teataw õhkkond walitseb wõi ei ole ta seda mitte? Kui seda protokollis edasi lahitseda, siis näeme, et seal üks otsus on tehtud, mis wäga kaugeleulatawa tähtsusega on. Ma ei tea mitte, kui kaugel õpilaste emakeele oskus seal on, ma tean ainult kooliwalitsuse otsust, et need tunnid ära jätta tulewad. On arusaadaw, et sarnasel juhtumisel õpilaste teadmised emakeeles mitte niisugusele tasapinnale tõusta ei wõi, kui teistes klassides, kus sarnaseid wahejuhtumisi pole olnud. Kui siis teiste suuremate süüdlaste mõjul koolitöö kannatab, siis tehakse õpilased sellega wastutawaks, et neilt kewadel hakatakse eksame nõudma. Koolitööd pole suudetud korralikult teha, kool ei seisa oma ülesande kõrgusel ja selle all peawad need, kes selle juures sugugi süüdi ei ole, s. o. õpilased, kannatama. Kui tahetakse abinõusid tarwitusele wõtta, siis ei pea neid mitte õpilaste wastu, waid teise kohta juhtima.

Waadake, need on asjaolud, mis sundisid meid arupärimisega äsinema ja eeldama, et meie koolis ei ole kõik korras, et on teataw õhkkond walitsemas, mis õpilastel kooliskäimise wõimataks teeb ja et see õhkkond täiesti poliitilist laadi kannab. (Paremalt poolt: Iseseiswad on ju koolis sees.) Kui teie ütlete, et kool on see koht, kus poliitikat ei tohi olla, et koolis ei ole ei iseseiswaid ega maaliitlasi, waid on õpetajad ja õpilased, siis selle oma wahelhüüdega näitate, et teie just juhite sinna poole, et koolis poliitika on, ja sellest kõik aeg jutt ongi. See näitab, et teie päri olete koolipoliitikaga ja et see ei ole juhusline nähtus, waid et sellel on oma seljatagune. Kuid see ringkond, kes niisugust koolipoliitikat ajab, ei ole nii otse-

kohene, et ta seda awalikult ütleks, waid tema teeb niisuguse näo, et koolis poliitikat olema ei pea, aga ometi ise ajab teda seal. Tahaksin näha, kuidas herra haridusminister nendest seisukohtadest, millest ta senni täiesti mööda läks, üle saab, wõi on need ka asjaolud, mis tema meelest täiesti korras on; siis lubatagu sellest teataw järeldus teha terve meie hariduspoliitika kohta. (Käteplagin pahemal pool).

Haridusminister H. Bauer: Ma tahaksin nende nute wäidete ümberlukkamisele asuda. Herra Piiskar ütles, et meie koolis mitte kõik korras ei ole. Seda ma juba toonitasin kõne algusel ja mul ei ole mingit mõtet meie kooli ülistama hakata. Mis puutub üksikutesse faktidesse, siis on seal kõige pealt ette toodud teatud noomituse küsimus. Märkuse sain mina, kui kommertskooli juhataja, 20. jaanuaril s. a., seega siis mõni päew enne seda, kui mind haridusministri koha peale sai walitud. Noomituses on tähendatud, et koolijuhataja ja õpetajad ei teinud selleks, et last tema nõrga edasijõudmise ja hingelise tasakaalu alleshoidmise juures toetada, mitte kõik, mis nad tegema oleks pidanud. Ma ütlesin juba, et see on ju õige; meie ei suuda kõik teha mis tarwis, kuid siin peab silmas pidama seda olukorda, milles meie kool asub. Ma tähendasin juba esiteks, et koolis, kus ligi 1000 õpilast on, ei wõi ei koolijuhataja ega ka õpetajad kuigi palju aega üksikule õpilasele ohwerdada. Andke mulle ainult 200 õpilast kätte, siis wõiks koolis nii tööd teha, nagu seda pedagoogilises mõttes tarwis on. Nüüd tulewad õpilased kolmweerand kaheksa kooli ja peawad juba kell pool kaks ära minema, nii et siin mingisugusest hingelisest mõjust ja wahekorrrast juttu ei wõi olla.

Mis puutub nüüd sellesse, mis siin wanemate patudest räägiti, siis ei ole selle tõendamiseks mingisuguseid fakte. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Tallinna kommertskoolis on seda tehtud.) Ei ole mitte faktidega tõendatud, et õpilaste peale surwet awaldatakse, otse ümber pöördult teatud õpilasele on wastu tulnud. Nagu ma ütlesin, sai ta peale isa surma koolirahast wabastatud, isa eluajal aga maksis õperaha, sest meie ei teadnud tema perekondlist seisukorda. Süüdistus, et niinimetatud „punaste“ peale iseäralist surwet awaldatakse, on tuulest wõetud, on ainult fraas.

Mis puutub Petseri küsimusse, siis ei wõi ma selle kohta lähemaid teateid anda, sest, nagu ma ütlesin, oli see juhtumine

endise walitsuse ajal; praegusel walitsusel on ainult dokumentaalsed andmed. Mis Tartusse puutub, siis pean ütleva, et kui sõnawabadusest räägitakse, kas see on ka siis lubataw, kui üles kutsutakse sõjariistu kätte wõtma ja riigikorda kukutama? Ma lugesin tsitaadid ette, kus tähendatakse selle peale, et üleskutse sisaldab sõjariistus wastuhakkamist Wabariigi Walitsusele ja seda ei wõi ükski walitsus lubada. Mis seminaari õpetajatesse puutub, siis on nende poolt süüalusele õpilasele wist küll rohkem wastu tuldud, kui seda mujal oleks tehtud. Ka teine süüalune oleks wastu wõetud, kui tal mitte kuus ainet poleks nõrgad olnud. Mis Tallinna gümnaasiumisse puutub ja teatud hääletamisesse, siis kuidas wõib niisugusel juhtumisel rääkida hääletamisest! Kui näituseks meie Riigikogu Juhatus paneks sel silmapilgul, kui Riigikogu liikmed äraminemiseks püsti on tõusnud, mingi asja niiviisi hääletamisele, et kõik, kes praegu püsti seisawad, need hääletawad poolt. Sedawiisi ei wõi ometi mitte otsuseid teha, see oleks enam kui imelik. Mis puutub terawa tooni tarwitamisse, siis peaks siin ka õpetaja hingeeluga rehkendama, kes terve kooliaasta haige oli olnud, waewalt surmasuust pääsdes; ja kui siis teataw närwilikkus on, peaks see täiesti arusaadaw olema. Kõigest niisugustest juhtumistest ei wõi ometi süsteemi teha.

Uus etteheide, et juhataja wäljawõte protokollist on raske õhkkonna koolis tekitanud. See raske õhkkond ei teki mitte sellest, et juhataja õpilasi kuidagi wiisi rõhub wõi taga kiusab, waid see tekib just ümberpööratud sellest, et juhataja liiga diplomaatiliselt wõtteid tarwitab. Tema laweerib diplomaatiliselt liiga palju. See ei ole muidugi õige niiviisi teha, kuid sellest ei wõi siiski järeldada, et see raske õhkkond õpilaste rõhumisest tekib.

Mis puutub inimlikkuse õpilaste wastu, siis ma ei tea, kuidas seda mõista. Siin on terve klass õpilasi, kes ennast õpetaja wastu väga taktita ülewal on pidanud ja kes selle eest ainult noomituse on saanud, kuna see õpilane, kellel enne juba teisi asju seljataga oli, ja kes siis nii toorelt üles astub, kui ta näeb, et haige õpetajaga iseäranis niiviisi ümber käia ei wõiks, siis igatahes see ei ole kellegi kultuuri inimese ülesastumine, kes ka südameharridust saanud on. Niisugune õpilane pidi koolist tagandatud saama, sest meie peame kaswatama elu jaoks inimesi, kes ennast alati õieti ülewal pidada mõistaks. Kuid

selle õpilase heaks astuti samme, et ta mitte wälja tõugatud ei saaks, waid et ta teise kooli wastu wõetaks, nii hästi kooliwalitsuse, kui ka isiklikult minu poolt.

Et siin minu isikusse puudutati, siis pean ma tähendama, et kusagil koolis salapolitseid ei ole. Imelik on ainult üks asi, et mitmes koolis mingisugune korrespondents mõne rühmaga tekib. (Rkl. J. Piiskar: Koolid pole kinnised asutused.) Mis puutub minu isikusse, siis pean ma ütleva, et ma ei ole mitte esimest aastat kooliõpetaja. Siin on ka Riigikogu liigete hulgas minu endisi õpilasi, on ka minu õpilaste wanemaid ja lastewanemate komitee liikmeid, kes ka ühelhäälel selle kommertskooli fakti juures on leidnud, et kool mitte süüdi ei ole; las nemad siis awaldawad oma arwamist. Ma ei taha muidugi öelda, et ma eksimata inimene olen, kuid ma olen alati katsunud teha, mis õige ja tarwilik on.

(Koosolekut juhutama hakkab esimees O. Strandman.)

Rkl. E. Martinson (sd.): Käesolew küsimus on õige suurelt osalt pedagoogiline küsimus ja tema haruneb väga mitmetesse harudesse, nii et Riigikogus seda küsimust raske oleks terwes tema ulatuses analüeerida ja tema kohta seisukohta wõtta. Arwan, et arupärimise põhjendus suurelt osalt just sellele eeldusel oma kohal ei püsi. Niisuguseid keerulisi pedagoogilisi küsimusi paari tunni jooksul lahendada ja analüeerida, on absoluutselt wõimatu. Teiseks on raske arupärimist käsitada sellepärast, et arupärimine on ette pandud Wabariigi Walitsusele, kuna pooled ettetoodud faktid sellesse ajajärku kuulwad, kus praegune Wabariigi Walitsus ametis ei olnud, näituseks juhtumine Petseri realkoolis ja Tallinna tütarlaste kommertskoolis. Nii et ma nende faktide juures ei hakka lähemalt peatama. Jääwad järele kaks fakti, mis praeguse walitsuse ajal on juhtunud: — wahejuhtumine õpetajate seminaaris Tartus ja, teiseks, wahejuhtumine Tallinna tütarlaste I gümnaasiumis. Mis puutub wahejuhtumisse Tartu õpetajate seminaaris, siis on selle käsitlemine praegu wõimatu, sellepärast, et see küsimus ei ole otsaga veel mitte kooliwalitsusse ega ka haridusministeeriumi jõudnud. Ta ei ole üleüldse veel lahendatud ja ilma selleta siin „ja“ wõi „ei“ öelda selle kohta, on täiesti wõimatu.

Ma ei leia, et meie koolielus kõik soowitawal kõrgusel seisaks, aga meie oleks

wõinud alles siis arupärimisega Wabariigi Walitsuse poole pöörata, kui see küsimus juba haridusministeeriumi nõukogus või haridusministri poolt isiklikult otsustatud oleks saanud. Aga kui meie Riigikogus asume ise haridusministeeriumi ülesande täitmisele ja wõtame enese peale nende pedagoogiliste küsimuste lahendamise, siis mõtlen ma, et kõik meie rahwasaadikud ei ole küllalt kompetent seda küsimust lahendada, ja meil läheb raskeks asja selgitada. Teiseks leian, et see täiesti õige pole õpetajate professionaal-eetika seisukohast, kui endised õpetajad hakkawad kooli pedagoogilist tegewust awalikult arwustama enne, kui meie temalt eneselt seletust ei ole küsinud.

Nii et need kolm juhtumist, mis arupärimises ette toodi, ei ole mitte küllalt tähtsad arupärimise põhjendamiseks. Ma ei ütle mitte, et ma nende asjaoludega, mis neis kolmes juhtumises ette on toodud, nõus oleks, kuid meil ei ole põhjust neid arupärimise aluseks wõtta.

Tallinna linna I tütarlaste gümnaasiumi asjus ei ole haridusministri seletus küllalt rahuloldaw. Ma toon ette ametlikud andmed selle wahejuhtumise kohta, mis näitawad, et selles asjas oleks pidanud järgnema teistsugune otsus. Ja kuna siin on otsus tehtud just haridusministeeriumi poolt, siis on Riigikogul õigus kaalumise alla wõtta, kas see otsus on põhjendatud või mitte. Haridusministeerium on seda küsimust kõikkülgsest arutanud, on sinna juure kutsunud linna kooliwalitsuse esitaja, Tallinna õpetajate seltsi esitajad, nii et kõik asjaolud on täiesti kompetentselt läbi kaalutud, ja meil on tarwis ainult weel wadata lõpuresultaati.

Sellesse asjasse puutuwaid materjaale läbi arutades, leidis haridusministeeriumi nõukogu: 1) Tallinna linna I tütarlaste gümnaasiumi õpetaja proua Alma Einberg on süüdi kunni wäljakutsuwuseni kõrgis läbikäimises lastega ja lubamata terawa tooni tarwitamises ning liig silmatorkawas õperaamatule najamises klassis. 2) Tallinna linna I tütarlaste gümnaasiumi juhataja proua A. Tellman'i kohta: a) et ta talitab ebakohaselt: pr. Einberg'i õpetunde täiesti rahuloldawateks pidades, annab õpilaste delegatsioonile ja ka klassile mõista, et õpetaja Einberg'i ümberpaigutamine oleks võimalik olnud, kui see juhataja wõimuses oleks ja kui nõudmine õigel ajal ette toodud oleks, ja teatab, et ta nüüdki koolinõunikuga selle küsimuse üle räägib; b) et ta selle asemel, et aima-

tes wõi teades õpilaste kawatsustest õpetaja Einberg'i koolist eemaldamiseks — nendele kindlasti wastu astuda, laseb märkata, et ta nendele isegi kaasa tunneb; d) et ta koolis tekkiwate tähtsamate ja keerulisemate küsimuste lahendamiseks ning korralduste arutamiseks, ei tarwita harilist pedagoogide, isegi klassi ordinaariuste ja asjastuhwitatud õpetajate kaasabi; e) et ta mõjub kaasa koolis iseäralise raske õhkkonna tekkimiseks sellega, et I) tarwitab nõndanimetatud „diplomaatli“ wõtteid (asjade kaudsete abinõudega lahendamist, nagu andekspalumiseks kirja nõutamine jne.) otsekoheste talituse asemel. — Siin ei saa ma tähendamata jätta, et see wõte nüüd täiesti ebapedagoogiline on. (Rkl. M. Martna kohalt: Mis seal pedagoogilist on?)

Siis edasi leidis haridusministeeriumi nõukogu, et teiseks tarwitab koolijuhataja kahesugust rääkimist: ametlist — koolijuhatajana ja „mitteametlist“ klassi ordinaariusena, märgata andes, et ta koolijuhatajana kõike rääkida ei wõi, mida eraisikuna wõiks; kolmandaks, arutab lastega õpetaja lahkumise, puhkuselemineku wõimalusi, kuna selleks andmed puuduwad. Seda konstateerib haridusministeerium ise. Leitakse, et ta ei taha, wõi ei suuda koondata koolistõetawaid õpijõude ühiseks tööpereks ja saawutada õpetajate usaldust. Need nõuded on aga koolijuhataja kohta ometi tingimata tarwilikud. Edasi leitakse, et ta ei wõta — kas ise wõi pedagoogide kaasabil — küllalt mõjuwaid abinõusid distsipliini alalhoidmiseks tarwitusele; et ta ei suuda küllalt erapooletu olla, ja et ta arendab ebaloomuliselt klassipriimade instituudi wälja ja mõjub kaasa iseäralisele kirjalisele läbikäimisele klasside ja pedagoogide wahel.

Minu arwates räägiwad need haridusministeeriumi enese poolt ühelmeel lewatuwõetud otsused selle koolijuhataja kohta kõigeselgemat keelt, nii et siia juure mingisugust komentaari tarwis ei ole. Mind paneb aga tõesti imestama, et ikkagi tulakse niisuguse otsusega wälja, et rööpa-seadja kõigerohkem kannatada saab, kuna need esimesed ülewamal seisjad pääsewad kerge märkusega. Niisugust teguwiisi ei saa, minu arwates, mitte õigeks tunnistada.

Mis puutub õpilase wäljaheitmise küsimusse, siis ma ei hakka seda mitte analüüsima, seda on nii palju puudutatud. Siin tuldi sellega wälja, et temale teatud kompensatsioon on tehtud wõimalusega

teise kooli astuda, kuid moraalselt kompensatsiooni ei ole tehtud, sest tema teguviis on ikkagi haridusministeeriumi poolt hukka mõistetud. Minul on ka selle kooli 7-mas klassis, millesse asi puutub, 2 õpilast ja nende kui ka teiste jutu järele on see õpilane välja astunud täitsa solidaarselt kõigi õpilastega. Kui seal mingisugust teatawat õiget ülesastumise viisi ei ole tarvitatud, siis tuleb seda kirjutada rohkem õpilaste mitteoskusele sarnasis asjus; neil ei ole küllalt selge, kuidas sarnasel korral talitada. Minul on andmed usaldusväärilistelt õpilastelt, et see õige ei ole, nagu oleks väljaheidatud õpilane sihilikult kasutanud terve klassi õpilasi oma isiklise wiha wõi kättemaksmise abinõuks. Minul niisugust arvamist ei ole. Teiseks, kui tehti otsus, et niisugusele õpilasele wõimaldatakse wõi antakse luba teise kooli sisse astuda, siis see sisseastumise wõimalus wõis tal olla ja wõis ka mitte olla, sest praeguse makswa seaduse põhjal ei saa sundida, et iga kool peaks teda vastu wõtma. Kool oleks wõinud teda ka mitte vastu wõtta, iseäranis veel õpeaasta keskel. Kui küll asja nii korraldati, et sarnane käre karistus tegelikult karistatawat ei tabanud, siis jääb ikkagi faktiks, et sarnane käre karistus on faktiliselt määratud, ja ta on palju suurem, kui see, mis tabab otse koolijuhatajat, kes õieti peasüüdlane on ja sellepärast haridusministeeriumi seletus ei wõi Riigikogu täiesti rahuldada.

(Koosolekut hakkab juhataja abiesimees K. Wirma.)

Rkl. M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei taha selle asja juures mitte kaua peatada, waid puudutan lühidalt haridusministri sõnu, et ei tohi mitte koolis poliitikat ajada. See on põhimõttelikult õige, kuid tuleb seda alla kriipsutada ja mõista nõnda, et see klass, kes just walitsew on, oma sihte kaugeemale välja ulatada laseb, aga kui teised klassid ja parteid, kes oma seisukohast välja minnes koolisid selleks tarwitaks, et seal nõndasama poliitikat ajada ja sellest seisukohast seda koolis hinnata, on väga ühekülgne. Ma wõin juure lisada, et ma isiklikult nagu ka terve Sots.-dem. partei terwes ilmas, selle vastu olen, et kool poliitika tallermaaks tehtama peaks, aga ma mäletan ka seda aega väga hästi, kus meie kõik, wõi suuremalt osalt, healmeel el kuulsime, kui meie endises kroonu koolis poliitikat tehti. Ei olnud mingisugune muu

protest wõimalik, kui niisugune põrandalune poliitika — isegi koolis — ja öeldi, et kui ka needsinatsed peaksid waikima, siis kiwid peaksid kisendama. Sel ajal leidsime meie, et koolipoliitika mitte nii väga hukkamõistetaw ei olnud. Kus aga koolipoliitika täiesti hukkamõistetaw on, see on seal, kus normaal olud walitsewad. Kui meie koolides iseäralist poliitilist kihutust ette tuleb, siis peab sellest järeldama, et meie veel mitte normaal oludes ei ela, et meie koolipoliitika veel normaalne ei ole. Ma pean seda toonitama, et ühekülgne ja parempoolsete poliitika pahempoolsete poliitika välja kutsub. (Mitmesugused wahelhüüded.) Kas teie kõik juba ära ütlesite, mis teil südame peal oli? Siis ma räägin edasi.

Mina tunnen direktor Bauer'i juba üle 20 aasta ja praegu on minu wiimane tütar tema juures koolis. Kui see „jumala abiga“ kooli lõpetab, siis wõin ma herra direktori juure minna ja teda tänada selle waewa eest, mis ta minu laste kasvatamise juures on näinud. (Wahelhüüded: Aga usk?) Ma juba selle eest hoolitsesin kodus, et herra Baueri kristlik waim minu laste juures kaugele ei ulatanud. Sellega, mis herra Bauer, kui pedagoog, minu laste juures on teinud, olen ma rahul ja annaksin temale selle eest vähemalt nr. 2. (Naer ja wahelhüüded.) Lisan juure, et annaksin seda selle meetodi järele, kus üks kõige parem on. (Wahelhüüde paremalt poolt: Piiskar ei saanud aru.) Wõin öelda, et sagedasti ka parempoolel arusaamisega lugu halb on. Nüüd tahan ma aga herra Baueri walitsuse all olewasse kooli minna ja tõendada, et seal poliitikat tehakse. Kui kaugele ta ise seda usulises suhtes teeb wõi mitte otsekohe ei tee, seda ma ei tea. Wõtan arwesse, et ka kõigeideaalsem koolidirektor iga õpetaja kannul olla ei wõi, s. o. õpetajad wõiwad ka oma käe peal poliitikat teha. Minewal sügisel sündis järgmine „poliitikatagemine“ tema koolis. Ma ei taha öelda, kas herra Bauer seda teab wõi ei tea, ja kas ta selleks midagi positiiwset wõi negatiiwset teinud on, kuid konstateerin fakti. Fakt oli järgmine, et seal üks jumalasalane Asutawat Kogu väga manas, iseäranis aga mind. Juhtumisi oli see minu tütre juuresolekul; ja see ei ole mitte pedagoogiline, kui koolilaste juuresolekul nende wanemate üle alandawaid märkusi tehakse. Õpetaja alandawad märkused wõisid tema arwates õiged olla, mina hindan neid õige madalaks ja minu tütar jäi — teadagi — minule

truuks ja jumalamees kaotas teistegi juures lugupidamise natukese. (Naer.) Kui pärast sellele õpetajale märkusi on tehtud ja meele tuletatud, et nõnda sünnis ei ole, siis olla ta wastanud: kui ma oleks teadnud, et Martna tütar ka klassis oli, ega ma siis seda poleks öelnud. Ma ei tea, kas herra direktor seda teada on saanud ja kas tema selle herra „pead on pesenud“ wõi mitte. Sel kombel tehakse koolis poliitikat ja niisuguse „poliitikategemise õiguse“ pärast on palju waieldud.

Ma tahtsin paljalt seda tõeasja siin alla kriipsutada, et ka kommertskoolis sarnast poliitikat on tehtud. Ma kardan, et lugu ka praegu meie Eesti koolides teisiti ei ole ja nii kaua, kui meie kodanlikes ilmakorras elame, wõime waewalt loota, et asi paraneks. Nõnda kaua, kui need elemendid, need jõud wõimule jääwad, tarwitawad nad seda oma kasuks. Saksamaal õpetati Hohenzollerni kultust, Schweitsis õpetatakse rahwuskodanlist kultust, Wene maal õpetati Romanowide kultust ja Eestis leitakse, et usulik kaswatus ja usuline ilmawaade praeguste Eesti kodanliste klasside juures wäga tähtis asi on, siis tõmmatakse sellele kaks kriipsu alla ja tehakse seda, nagu oleks see iseenesest mõistetaw ja ei kuidagi „poliitika“ tegemine.

Rkl. A. Jür genstein (rhw.): Kui nüüd Riigikogus kõiksugu küsimusi hakatakse arutama, kus asi mitte korras ei ole, siis ei saaks meie seadusandlise tööga hakkama. Nüüd on wiimati need üksik- asjad hoopis kokku sulanud, mis herra Piiskar siin ette tõi, et näidata, et koolides kõik korras pole. Mina olen küll sellel seisukohal, et kui Riigikogu hakatakse kõige sellega tülitama, mis „mitte korras pole“, siis ei saa meie üleüldse seadusandlise töö juure asuda. Seda ütleb iga minister ja ütlewad ka teised, et ei wõi ega saagi kõik korras olla. Juba enne sõda, kui meie normaal oludes olime, ei olnud kõik korras, rääkimata weel praegused erakordsed ajad, kus wigu siin ja seal tehakse. Et praegusel ajal wäikesi juhtumisi Riigikogusse tuua, mis mitte tema seisukohale ei wasta, oleks asjata ja ma pean ütleva, et meie terve selle jutuajamise lõpul ainult ühe „nais-Flachsmann'i“ oleme leidnud. Haridusministri kõnest kuulsime, et ta tedagi ei kaitsenud, waid asjaolusid niiviisi selgitas, kuidas nad tõesti olid. Ei saa ka selle „nais-Flachsmann'i“ asjas, minu arwates, haridusministrit muus süüdistada, kui et ta liiga inimlik ja pehme

wast on olnud. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas ta õpilaste wastu ka liig pehme oli?) Mis puutub nüüd Petseri juhtumistesse, siis on juba waremalt ette toodud nähtused, et 10-nest on 4 saanud. Numbrid on 2½ kaswatatud. Rhs. Piiskar aga arwab, et just see näitab, et lood halwas korras on, et haridusministeeriumi saadik seal neli päewa on ära wiitnud asja lahendamiseks, kuid ei ole siiski seal midagi lahendada suutnud. Asi on koguni ümber pöördud: see oli üks niisugune wäikelinna puuselemine, et haridusministeeriumi esitaja tõesti aru ei saanud, mis seal õieti lahendada on. Mis puutub Tartu seminaari loosse, siis on täitsa õige, kui rhs. Martinson tähendas, et see puhtpedagoogiline asi on ja et seda siin arutada oleks üle arune.

Ma pean tähendama, et minulegi ei meeldiks herra Kampmann'i mõni märkus kirjatöö äärel, kuid see on ühe Saksa kirjaniku poolt ettetoodud lause ja mõte on temal niisugune, et see, kes omaga rähul, on kui mäletseja härg oma toidu kallal.

Kui nüüd meile seda tsitaati meele tuleb, siis ei leia mina temas midagi isäralikku, mispärast teda Riigikogule ette tuuakse. Mina tunnen herra Kampmann'i ka ja tean, et ta kaunis temperamentlik inimene on, nagu herra Piiskar'gi, aga muidu wäga hea kooliõpetaja. (Rkl. O. Amberg kohalt: Parem kui Piiskar?) Mis nüüd poliitikategemisse puutub, siis pean tähendama, et siin üksikud kooliõpetajad, kooliõpilased, wõi mõni väljaspoolt kihutaja oma jagu süüdi on, et poliitikaga koolis tegemist tehakse. Ma tean, näituseks, ühest kooliõpetajast kõneleda, kes herra Piiskar'ile niuwõrd sarnane on, kui üks kanamuna teisele, kelle koolist üks isa oma kolm last ära tõi, muist lapsi suurte kuludega Tartusse saatis, mõnele kodukooliõpetaja wõttis, öeldes: sest saadik, kui selles koolis enam muuga tegemist ei tehta, kui ainult pahempoolse poliitikaga, sest saadik mina oma lapsi sinna enam ei wi. (Rkl. A. Anderkopp kohalt: Kas see Pärnus oli wõi?) (Naer.) Pärnus jah. Ma tean weel ühte teist kooliõpetajat, kes laskis, nagu ajalehtedes teade oli, lapsi kirjatöös, emasest koerast kirjutada, kuid need on üksikud nähtused. Mina olen poole oma eluaega koolielus töötanud ja pean ütleva, et niisuguseid Flachsmann'e leidub enne ja nüüd kooliõpetajate hulgas, kuid on ka wäga ausaid inimesi, kelle arw ka praegustes koolides teistest üle käib ja weel enam üle käima saab, kui meie nor-

maalaegadesse tagasi jõuame. Mina arwan, et see arupärimine, mis siin nii vähe tagajärgi andis, on täiesti ilmaaegne ja et sellest leitud Flachsmann'ist oleks jagu saadud ka ilma Riigikoguta. Mina awaldan ainult ühte soowi, et arupärimistega Riigikogus edaspidi ettevaatlikum oldaks ja mitte Riigikogu tööd ei segataks asjata küsimustega, mis koha peal wõiksid lahendatud saada.

Rkl. J. Lattik (kristl.): Wäga austatud rahwaesitajad! Arupärijad, kes haridusministri poole pöörasid küsimisega, otsiwad meie praegustes koolides niisugust süsteemi, mis õpilaste peale niisugust surwet awaldab, et nad sunnitud on oma elu wõtma, ja et asi on üleüldse hull, nii kui ta ühes korras koolis olla wõib. Kõige selle peale wastas meile haridusminister lühidalt ja selgelt. Lõppude lõpuks sünnitas arupärijatele raskust see, et mis see süsteem on ja kus kohalt tema algab. Ma mäletan, kui herra Piiskar selle arupärimise ette kandis, siis ta just nende üksikute faktide peale toetades otsis süsteemi, ei teadnud, kumas süsteem algab ja kus ta lõpeb. Aga ma olen wäga tänulik rkl. herra Ast'ile, kes meile ära seletas, üks kord ühe teise juhtumise juures, nimelt „Lootuse“ seltsi kakeluse asi, et kui lüüakse, siis ei ole see mitte weel peksmine. Peksmine ei ole mitte, kui üksikuid hoopa jagatakse, waid kui otsekohe tuubitakse. Kui üksikud faktid ühelt ja teiselt poolt ette tulewad, siis ei ole meil mitte weel süsteemiga tegemist, need on üksikud nähtused.

Lugupeetud rahwaesitajad! Nii wiisi haridusministeeriumile üksikute faktide najal kallale tungida, ei ole mitte korrekt. Meie mäletame wäga hästi igauks oma kooliaega. Meie oleme kõik selles Wene koolis olnud, ja teame wäga hästi, kuidas sel juhtumisel seal oleks talitatud: terve klass ja kooliõpetajate kogu oleks wälja heidetud. On wäga kardetaw üksikuid nähtusi kusagilt koolist kokku otsida, mis muist puht pedagoogilised on ja kaswatuse alale kuuluvad. Ka ei ole weel mõned juhtumised, näituseks Tartu seminaari asi, lõpulikult ära otsustatud ja siin refereerida, et meil on otsekohe süsteemiga tegemist, see ei ole mitte kohane. Meie koolid on mitmesugused rewolutsioonid ja mitmesugused ajajärgud üle elanud. Rhs. Mihkel Martna tähendas siin, et tema tütar õpib praeguse ministri koolis. Mina pean siia juure tähendama, et minu poeg näituseks peab

õppima E. iseseiswate sotsialistide koolis ja sinna pole midagi parata. Ma pean aga ütlemä, et see iseseisew sotsialist on wäga osaw ja kindel pedagoog. On täiesti otstarbetu üksikute wäikeste nähtuste waral, mis koolis oleks wõidud ära otsustada, neist juhtumisist tülüküsimusi teha. Usuõpetuse kohta, mille koolitoomist kardetakse, wõin ma öelda, et meie siin awaldame: meie tahame usuõpetust, kui wabaõpeainet, Eesti koolidesse sisse wiia. Meie wormel on kõigile teada ja meie jääme alati kindlaks sellele seisukohale. On olemas kooliõpetajad, kes oma ainet peale suruwad ja teda kui õndsakstegewat sotsialismi kuulutawad.

Niisuguste wäiklustega ei saa midagi ära teha. Sarnase süsteemi wastu, kus õpilased endale kõik lubawad, peab wõitlema, selle wastu wõitles isegi sotsiaaldemokraatiline minister, et õpilased seda mitte enesetele lubada ei wõi, mis neile meeldib, kui lastekaswatajad ja wanemad haridusest lugu tahawad pidada.

Mina olen kõigesuurema surwe all Wene gümnaasiumis käinud ja meil oli tol ajal oma Eesti kirjandusselts pörandaal. Tegime wäikseid kirjanduslisi töid, sest et mujal Eesti keelt õppida ei saanud tol ajal, ja meie tahtsime ennast edasi harida. See oli keelatud — olgugi et see poliitika ei olnud. Wõtke näituseks Schweitsi kaswataja prof. Rhein, kes kindlalt seda ära on seletanud, et koolis kindel kord walitsema peab. Wõtke lapsed 7—8 aastased ja hakake neile poliitilisi probleeme selgeks tegema, teie ei saaks neile midagi selgeks teha, waid nemad rändawad ühest erakonnast teise. Minul endal on kolm last ja igauks neist on ise parteis. Et nad kord poliitiliselt kaswada wõiksid, peab neil alg- ja eelharidus olema ja ka keeli oskama, et sellest aru saada, muidu läheb kõik see kaswatus rappa.

Haridusminister H. Bauer: Püüan siin herra Martna'le sõbralikkude sõnade eest tänu awaldada. Olen ka teatud wahejuhtumises õpetajale märkuse teinud ja sellega on ka herra Martna täieliku satisfaktsiooni saanud. Mis puutub herra Martinson'i tähendusse Tallinna gümnaasiumi sündmuse kohta, siis ei ole mina mitte salganud, et osa süüst õpetajate peale langeb. Kooliõpetaja süüd vähendab aga see, et ta ennast kohe õpilaste ees wabahtliselt wabandas, ilma et mingisuguseid wahejuhtumisi oodata. See näitab, et tema närwiline ja haige oli. Mis kooli-

juhatusse puutub, siis ei ole ta mitte ühelhäälel otsustanud, vaid on ka wastuwaidlejad olnud selle küsimuse alal, kus on nõutud ka juhataja ametist tagandamist. On peetud koosolekuid asja läbiwaatamiseks, mis 7 tundi järjest kestis ja milleks enne kaks päewa uurimiseks tarwitati. Mis puutub õpilase wäljaheitmisse, siis oli siin, nagu ennemalt öeldud, mitte hoolimata toimetatud, vaid kõik faktid hoolega läbi kaalutud. Kui see õpilane nüüd mõnesse ametiasutusse astub ja seal niisamuti üles astub, oleks see õige kurb nähtus. Koolis peab kindel kord walitsema õpilaste ja õpetajate wahel.

Anarhiat koolis olla ei tohi, ka kui mõni üksik süüdlane õpilane sealjuures peaks saama wälja heidetud. Kindlalt ja julgesti peame meie ütleva: see on siin hea ja see on paha. Mina ise olen kauemat aega kooliõpetaja olnud ja õpilastega heas wahekorras olnud, aga kord peab majas minu juures olema!

Rkl. K. Ast (sd.): Selles arupärimises esinesid abiesimees ja haridusminister ja teised Riigikogu liikmed, laste isad, kui ka pedagoogid, ja mitmed ka kolmanda internatsionaaliga. Wahepeal on isegi kantlihera oma ilusaid kõnekõlksusid tarwitanud. Pean selle järele küsima, mis oleme meie selle kahe tunni jooksul teinud: kas pedagoogilist tööd, wõi oleme kaks tundi pedagoogikaga põlend süsi teine teise wastu hõõrunud. Wastus lihtne: kaswatussüsteemi küsimus on arutusel olnud; iseäraline kaswatussüsteem, mis koolides paiguti on olnud ja mida mitte ei olnud. On ette toodud fakte Tallinnast, Tartust, Petserist ja, ma ei tea, kust weel. (Paremalt poolt: Ka Teie kodulinnast.) Ma tunnen enese wäga austatud olema, et ka minu kodulinna selle küsimusega on puudutatud. Kooliõpilastel on igatahes wäga huwitaw juhused olnud kuulata, mida nende õpetajatest õige arwatakse ja kõige selle järele peaks nüüd kindlasti uskuma, et nüüd need wahekorrad, mis enne terawad ja pingule kistud olid, ilusasti on ära lahendatud, et nüüd täieline kokkukõla walitseb õpilaste ja õpetajate wahel nende koolides, mis siin kõne all olnud, kui ka mujal. Kuid lubage, et ma oma poolt alla kriipsutan seda, et ometi parem oleks olnud, kui neid küsimusi oleks katsutud lahendada puht pedagoogilisel teel, nende pedagoogiliste aparaatide kaudu, mille jaoks on loodud wastawad ametiasutused. See oleks wist kindlasti parem olnud; aga

pedagoogid pole seda lahendamise teed nähtawasti oskanud leida. Kõike kokku wõttes on minu soow järgmine: kui meil edaspidi tullakse niisuguste arupärimistega, siis peab Riigikogu ülemineku-wormelis ütleva: „Riigikogu ei lähe päewakorras mitte enne edasi, kui arupärijad ja aruandja Kihnu saarele suwitama on saadetud“. (Üleüldine naer.)

Rkl. M. Bleiman (is.): Ei saa leppida nende wäidetega, mis siin ette toodud, et tegemist olla puhtpedagoogilise küsimusega ja mitte mingisuguse süsteemiga; meil olla tegemist ainult üksiku nähtusega, mis kaswatusalal ette tulnud, aga mitte koolipoliitilise süsteemiga. Minu arwates, on meil tegemist tegelikult ainult asja poliitilise küljega ja süsteemiga, mille järele koolis töötatakse. Meil on tegemist selle kawakindlalt läbi mõeldud süsteemiga, mille järele koolitöö rakendatakse poliitiliste waadete läbiwiimise wankri ette. Kui rhs. pastor Lattik siin üles wõttis küsimuse, kas teatud rida juhtumisi on süsteem, wõi ei, siis oli silme ees see lugu, et jumal lõi 6 korda, enne kui ilmasüsteem sündis, milles ka õpetajaherra Lattik elab. (Naer.) Juhtumiste rida näitab, et nendest terve süsteem kujuneb.

Rhs. M. Martna tähendas ära, missugused kultused on walitsenud teatud ajajärkudel wastawail mail, kuid unustas tähendamata, et ka meil oma walitsew kultus on ja see on Einbund'i kultus, mis awaldub koolides ja wäljaspool koole. Kool pole ometi mingisugune pilwedepealne asi, eraldatud igasugusest edenewast elust, kool on täiesti maapealne asutus, mis tiheldalt seotud poliitilise eluga, mis sünnib riigi piirides. Wäljaspool kooli käiwad ringi siseministri opritshnikud, alla surudes iga wabamat mõtteawaldust, ja koolis töötawad pedagoogilised opritshnikud. Meie koolid on instituudid, kus kaswatakse sõnakuulelikka orje. Niisugune süsteem on meie koolides, mis kinnitust leiab ettetoodud faktides. Wõin teile weel näitusi tuua. Tallinna linna gümnaasiumis oli järgmine juhtumine: seal oli kooliõpetaja, kes õpetas mingisugust ainet, ma ütlen meelega „mingisugust“, sest terve poolaasta jooksul, mil ta õpetas, ei jõudnud õpilased arusaamisele, mida ta õpetab. Järgmises semestris tuli uus õpetaja ja alles nüüd kuulsid õpilased, mida eelmine õpetaja oli õpetada tahtnud. Kui õpilased kawatsesid protesteerida niisuguste õpetajate wastu ja nõuda, et sarnased õpe-

tajad koolides üleüldse paika leida ei tohiks, siis öeldi neile kindlalt, et igasugustel protesti ja nõudmistel awaldajatel kooliklassides ruumi ei ole, et nad otsekohe koolist wälja heidetud saawad, kui julgeksid oma kawatsust teostada. Siis on Tallinnas weel üks õpeasutus, puutööstuse kool, wõi kuidas teda nimetatakse, kus õpilased 13—15 a. wanad, sunnitud on 12 tundi ja rohkem päewas tööd tegema, hommiku kella 8 õhtu kella 8 ja 9-ni. Ka täiealistele on ainult 8-tunniline tööpäew maksma pandud. Seal oli aga maksew mingisugune teine kord, mis alles siis lõppes, kui Riigikogu liigetelt waheseisemist paluti. Kuidas nimetate sarnast korda?

Siis nimetati siin weel Tartu sündmusi. Tartu on üleüldse üks väga imelik linn nähtawasti, — kui seal seminaari 4. klassi õpilane oma arwamist awaldas riiklise korra kohta ja Riigikogu kohta, siis oli see nii tugewasti tehtud, nii wägew olnud, et otsekohe riik hädaohtu sattus. Asuti kõigeägedamalt ja energilisemalt Einbund'i süsteemi tarwitama, et riigialused wärisema ei hakkaks. Minu arwates on siin haridusminister Bauer riigisaladuse wälja lobisenud, mis oleks pidanud arutusel olema riigikaitse komisjonis. Meil oleks igal juhtumisel usku kaswatatud, kui oleks meie riik väga tugew ja wägew. Nüüd aga selgub, et Tartu õpetajate seminaari 4. klassi õpilane oma mõtteawaldusega juba riigile hädaohtlikuks saab. Keegi Riigikogu liige on seal päris awalikult koosolekutel öelnud, et tema istub Riigikogus, nagu Daniel lõukoerte augus, et temal seal alati sarnane hirm on elu eest, kui Daniel'il lõukoerte juures. See on ometi Riigikogu lugupidamist alandaw lause, kuid selle peale pole tähelpanu pööratud, ega sellest mingisugust wastolu ega hädaohtu riiklisele korrale nähtud, aga kui seminaari 4. klassi õpilane oma waateid awaldab kodanlise korra kohta, wärisewad riigialused. Prof. Uluots'al oleks igatahes rohkem jõudu olnud riiki kukutada, kui 4. klassi kaswandikul. Tema wastu ei ole aga surweabinõusid tarwitusele wõetud. Waadake, nõnda on lugu.

Pean tähendama, et wanemate klasside õpilased wiimasel ajal niisuguses seisukorras on, milles nad alalõpmata sunnitud on suure ülbuse üle kaebama, mis õpetajate poolt neile osaks saab. Pedagoogilised mõtted on wiimasel ajal tahaplaanile jäänud, nii öelda — minewikku läinud. Kui sarnane teraw wahelikord edasi

kestab, siis peab mingisugune plahwatus järgnema. (Rkl. O. Amberg: Kas haisu-pomm?) Kas see haisu-pommi kaudu sünnib, seda ma ei tea, kuid ma arwan, et see wist küsimust ei lahenda. (Wahelhüüe keskelt: Noh, siis trummi kaudu!) Rhs. M. Martna tähendas väga õieti, et usuõpetus koolis ei ole muud midagi, kui poliitika kooli toomine. Ta jättis aga ütlemata, kuidas usuõpetust kooli tuuakse. Kõneldakse õpetajast, kes sarnase matemaatilise wormeli loonud, mis matemaatilise täpipealsusega jumala olemasolemist peab tõendama. Selle mehe käes muutub iga algebra wormel ja geomeetiline joonistus jumalatõenduse wormeliks. Seda tehakse matemaatika tunnis. Ma küsin, kas see on poliitikatagemine wõi ei ole? Keegi ei ole oma süsteemi weel nii peenelt wälja mõelnud ja keegi ei ole jõudnud wõel enese poliitilisi püüdeid nii täpipealselt matemaatiliste wormelite peale wiia. (Rkl. O. Amberg kohalt: Sotsialism läheb sellepärast luhta, et ta seda ei oska.) Selle, kas sotsialism luhta läheb wõi mitte, jätame esialgu otsustamata.

Peale selle küsis wist herra Lattik, kas on arupärijatel teada, et ühes Tallinna kaswatusmajas on mingisugused primitiivsed wõi mitte sündsad asjad sündinud. Ebakohase kaswatuswiisi käsitaja olewat keegi, kas 3. wõi 2½ internatsionaali mees. See käib wist küll Plato warjupaiga kohta, kui mu mälestus ei peta. Seal oli mingisugune juhtumine, mis isiklisel pinnal tõusnud. Ka kõõgitüdrukud on siia segatud. (Wahelhüüded paremalt poolt ja keskelt: Küsimine lõpetada!) Hõõrumine olewat tulnud sellest, kui juhataja warjupaigas ei ole lubanud nõnda talitada, kui on tahetud. Isik, kes puudutatud, nõudis, et asi kohtusse läheks; asja kohtusse aga ei antud, waid lepiti sellega, et inimene wabastati ametist. Talle anti teine koht, mis näitab, et ta mitte süüdlane ei olnud. (Rkl. A. Schulbach kohal: Flachsmann'i ei oleks kohus ka süüdlaseks mõistnud.) Waadake, see on selle järele, kuidas kohus on. Tallinna gümnaasiumis ei saadud herra Bauer'i ütlemise järele inimest wabastada, sellepärast, et ei olnud seaduslist alust. Ma tänan selle seaduslise aluse eest. (Wahelhüüded: lõpetada!) Et seal sündmata nähtused on, sellest peab järeldusi tegema. (Wahelhüüded: Lõpetada! Waheaeg teha!)

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud waheaeg teha. (Wahelhüüe:

Lõpetada!) Teiselt poolt on ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Wahelhüüe: Ei, küsimine lõpetada!) Ettepanek on tehtud küsimist lõpetada. Muid ettepanekuid ei tehta. Sõna on faktiliseks märkuseks haridusministril.

Haridusminister H. Bauer: Ma tahan herra Bleiman'i loorberid vähendada. Herra Bleiman tõi ette, et ühes õpetöökojas on õpilasi sunnitud 12 tundi tööd tegema. Nende rühma arupärimise tagajärjel olewat see aga muudetud. Ma tähendan selle peale, et see sugugi nii ei ole olnud. Minu poolt isiklikult korraldatud rewisjoni tagajärjel on pikk tööaeg kaotatud ilma mingisuguse väljast tulnud initsiatiivita.

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Mina ei ole praegu tegelik õpetaja. Olen küll Eesti iseseiswuse aastatel tükk aega õpetajaks ja ligi 2 aastat kooliwalitsuse juhatajaks olnud. Oma kogemuste põhjal wõin öelda, missugusest süsteemist meil koolides juttu wõib olla. Eesti õpetajaskonna kohta pean tähendama, et tema oma suures enamuses seisab demokraatlisel alusel, siit siis ka see süsteem, mida meie praegu nimetame — meie Eesti demokraatline wabariigi kord. Meie Eesti õpetajad oma enamuses ei ole mitte kommunistid, ega ka mitte mingisugused parempoolsed liialdajad ega usumäratsejad; seda meie õpetajad praegu mitte ei ole. On nende hulgas muidugi üksikuid kommunisti, on ka üksikuid parempoolseid liialdajaid ja usumäratsejaid. On niisuguseid, kes näewad ainult selles hingeõnnistust ja meie kooli õigele alusele rajamist, kui koolis usuõpetus, domineeriw õpeaine oleks, ja on ka niisuguseid, kes näewad, et meie kool ainult siis õigel alusel oleks, kui teda seatakse kommunistilisele alusele. Kuid Eesti õpetajad oma suures enamuses ei ole mitte kumbagi niisuguste äärmiste waadete esitajad. Kui meie koolis on mingi süsteem läbi wiidud, siis ei ole ta mitte läbi wiidud haridusministeeriumi poolt, sest ükski minister ei ole meil nii kaua püsinud, et ta mõnda süsteemi oleks jõudnud läbi wiia. Meil on olnud haridusministriks: sotsiaaldemokraat, tööerakondlane, rahwaerakondlane, praegu on kristlane. Kuid keegi nendest ei ole meil nii kaua püsinud, et ta sellepärast ei tule meil süsteemi otsida ministeeriumi juures. Ma ütlen, wõib juttu olla ainult õpetajate enamuse süsteemist ja nii see on tõepoolest ka olnud. Süsteem meie koolis on niisugune,

mida praegu nimetatakse walitsewaks süsteemiks, mille poolt on meie rahwa enamus, meie parteide enamus jne. Seda süsteemi meie praegu ei laida.

Siin on selle arupärimise puhul palju kõneldud. Siin on nende läbi haridusministeerium nii öelda, puhtaks pestud. Üksainsam fakt on jäänud, üks Flachsmann on leitud ja see on ka see ainuke süüdistus arupärijate käes. Rohkem ei ole neil süüdistusi ette tuua. Kui siin süüdistatakse meie kooli politsei-süsteemi arendamises, siis langeb see süüdistus õpetajate peale. Kuid meie õpetajad ei ole seda mitte ära teeninud, meie õpetajad oma suures enamuses ei ole meie koolides mingisugust politsei-süsteemi arendanud ega kaswatanud. Mina oma ametiajal, s. o. sest ajast, kui mina kooliwalitsuse juhatajaks olin, tean ja tunnen kõiki neid eeskirju, mis haridusministeerium koolidele on saatnud ja pean ütleva, et nende eeskirjade põhjal ei saa haridusministeeriumi mingisuguses süsteemis süüdistada. Ma tunnen väga hästi Wiljandi õpetajaid, sealset õpetajate liitu ja wõin kõige selle põhjal tõendada, et meil seal mingisugust politsei-süsteemi ei olnud. Kui tuleb kusagil ette mõni üksik wäärjuhtumine, siis ei saa ju sellest ometi süsteemi teha. Ja sellepärast siis õpetajate seisukohast, nende õpetajate seisukohast, kes ennast ise siin kaitsta ei saa, nende seisukohast ütlen mina, et see politsei-süsteemi otsimine meie koolist ei ole mitte õige ja õpetajate nimel lükkan ma niisuguse süsteemi, millest siin jutt oli tagasi.

Rkl. A. Jürgenstein (rhw.): Herra Bleiman tuletas siin meele Tartu seminaari asjus ja wõrdles neid Einbund'i politsei-süsteemiga. Ma pean ütleva, et herra Bleiman nõrk pedagoog on, kui ta wõib wõrrelda ühe seminaari kaswandiku wäljaheitmist politsei-süsteemiga. Meil on kõigil teada, et kooliõpetajate seisukord raske on ja et õpilaste walik õpetajate seminaaris kõigesuurema hoolega peab sündima. Kooliõpetajalt nõutakse kõige pealt waimlist tasakaalu, rahulist iseloomu, muidu ei saa ta õpetaja olla. Ja see on nüüd selge, et niisugune kaswandik, nagu see Tartu seminaaris oli, kes kirjutas niisuguse kirjatöö, äärmiselt närwiline inimene on. Ja kui ta mitte ei ole ainult silmapilkselt närwiline olnud, siis on see ta iseloomus. Ja siis oleks see heategu nii hästi koolile, kui ka temale enesele, kui ta mitte kooliõpetaja ametisse ei

astuks. Sest see on selge, et ta ise waewleks oma närwilikkuse all ja waewaks sellega ka lapsi. See oli täiesti otstarbekohane, et ta koolist wälja heideti, sest tema iseloom ei wasta kooliõpetaja kutsele. Kui see kaswandik tagasi wõeti, siis wist sel põhjusel, et ta mitte wast iseloomu poolest närwilik ei olnud, waid et see närwilikkus ainult ühe silmapilgu peale oli rajatud.

Niisugune politseisüsteemi otsimine, nagu siin tehakse, näitab, et nendel inimestel loogikat ei ole. Kui meie wõrdleme seda kirjatööd rhs. Uluotsa ütelsega, et ta on kui lõukoorte auku sattunud, siis ei ole Uluotsa ütetus mitte teotus rahwasaadikutele, waid ümber pöördud. Lõwi on üks suurepäraline loom. (Naer.) Oleks tema õelnud, et ta on hüäänede ehk shakaalide hulgas olnud, siis ehk oleks see asjaoludele enam wastanud, kuid siis oleks see haawaw olnud. Lõwide seltsis wiibida ja nendega wõidelda on aus asi.

Rkl. W. Ernits (sd.): Siin on juba mitmed rahwasaadikud toonitanud, et ei ole sugugi õige niisuguseid asju Riigikogus arutada. Aga kui seda juba kord tehtud on, siis tuleb see asi ka lõpetada. Mina olen ise ka lühikest aega õpetaja olnud ja sellepärast on mul wõimalus nendele mõtetele lähedal seista, mis meie õppurkonnas liikumas on. Mis puutub nendesse faktidesse, et üks õpilane Tallinnas enese elu enesetapmise teel on lõpetanud, siis seal oleks pidanud õpetajad aru saama, et seal üleliigse wäsimusega tegemist oli. Mis aga üleüldse puutub õpetajate ja õpilaste wahekorrasse, siis ei saa siin teist seisukohta olla, kui peab tunnistama, et sunduseta hea wahekorid ja wastastikune läbisaamine kõigesoowitawam on. Kui aga waja on mõnda küsimust lahendada, siis peab siin õpetaja igatahes domineeriw olema ja sellel seisukohal asuwad ka õpilased. Mis puutub mõttewabadusse ja sellesse, kui kaugele ta ulatada wõib, siis peab ütleva, et mõtted on kahesugused: ühed on teoreetilised tõekspidamised ja teised on tahtesihilised. Esimestele wõib täielist wabadust lubada nii kaua, kui nad mitte haiglasteks ei lähe, jaburdamiseks ei muutu. Wiimasel puhul tuleb nende wastu wälja astuda. Tahtesihilistele ei saa aga täiesti wabadust lubada, sest nad wõiwad ka enese wastu käia. Kui eluwõim ennast häwitada püüab, siis ei ole ta olemise wäärt. Tahtesihilised peawad olema igatahes ühesihilised, et nad mitte üksikeid ei häwitaks. Absoluutset wabadust ei ole hoopis olemaski, ta on

olematu asi. Mis puutub asja poliitilisse küljesse, siis oleks see wäga ilus ja armas asi, kui koolis poliitikat ei oleks, kuid seda peab tingiwalt mõistma, nimelt: koolis ei tohi aktiivset poliitikat olla. Mis puutub eriti Eesti koolipoliitikasse, siis oli äärmiselt pahemalt poolt arwamisi kuulda ja ma lugesin ka ajalehtedest, et oodatakse wäga suurt paremale poole tagasiminekut. (Paremalt poolt: Kahjuks pole seda sündinud.) Ma ei ütle mitte kahjuks, waid ma ütlen: õnneks pole seda mitte sündinud. Meie kooli normaalsesse ja paremasse seisukorda wiimiseks on igatahes hoopis teisi abinõusid waja, kui need, mida teie sealtn akna alt soowitate.

Rkl. J. Piiskar (is.): (Hüüded: Läbi kukkunud. Palume lühidalt teha! ... Ega tema lühidalt saa.) Ma ei tea mitte, kas see on paremalt poolt see herra Jürgenstein'i lugupeetud lõukoorte awaldus wõi kuidas seda tuleb wõtta, kuid ma katsun temast mööda asja juure minna. Haridusminister ei püüdnudki oma mitmekordsetes seletustes neid asjaolusid ümber lükata, mis ma eriti alla kriipsutasin, kuid lasti ainult wälja paista, et meil on ainult üksikute juhtumistega tegemist. Aga minul on nende juhtumiste kohta wäga palju andmeid ette tuua. (Rkl. O. Amberg kohalt: Muidugi hästi punaselt üle wärwitud.) Noh, wõib olla, seisate Teie ehk wärwimisele ligemal, aga need andmed on äärmiselt mustad, nii et ma kardan, kas Teiegi neid punaseks wärwida kunagi saate. Mitte üksikute nähtuste arutamiseks ei olnud meie arupärimine mõeldud, waid meid huwitas see tagamõte, millest need nähtused tingitud olid. Kuid sellest libiseti mööda. Herra Lattik arwas ainult heaks tähendada, et tema usuõpetust agiteerib ja selle eest wõitleb. Sealjuures püüdis ta ka nalja teha, mis wäga iseloomulik on, et ega see weel süsteem ole, kui lüüakse, aga ei tuubita. Ma teen sellest järelduse, et alguses jumal tuupis maailma, sest luua ta teda ei wõinud. Meil kirjutatakse küll: Jumal lõi maailma, aga nähtawasti ta tema ikka walmis tuupis, sest maailm on ju süsteem ja seda lüüa ei wõi. (Paremalt poolt: Jätke need wanad wäited, wõtke uuemad.) Samasugune on ka herra Ast'i seisukord, kui ta ruttas nähtawasti oma parteikaaslast Hellat'i meeletades nõu andma, et on ju Kihnu saar ja miks seda mitte kasutada arupärijate suhtes, et herra Ast'il enam ei tuleks aega wiita ega närwe wäsitada neis küsimustes. Niisugusest sei-

sukohast välja minnes ei lahendata kasvatustprobleemi, ei otsustata ka koolipoliitikat. See küsimus on märksa tõsisem, kui et temast üksikute märkustega võiks mööda minna. Kriipsutan alla, et kõigi nende pikkade tundide kestel, kus isegi wanainaste jutte (Üleüldine naer) väga tõsiste isikute poolt ette toodi, lõppude lõpuks need, kes selle üle kaebavad, et küsimus ära nihkus sellelt pinnalt, kuhu tema alguses oli seatud, selleks ise kõige rohkem kaasa aitasid. Meie kõnelesime nendest püüetest, mis haridusministeeriumi tegewuses näha on, ja tõime ainult üksikud juhtumised illustreerimiseks. Nendest üksikutest juhtumistest haarati kinni ja herra haridusminister libises kahe sõnaga või üheainsa teoreetiliselt õõnsa lausega, millest mitte midagi välja lugeda ei või, sellest mööda, mis tema mõtleb haridusalal teha ja kuidas tema mõtleb koolielu korraldada. See on herra Bauer'i ametiajal üleüldse esimene kord, kus ta on öelnud, missugune waade temal kooli asjus on. Waadake, seda tuleb silmas pidada neil, kes pärast alla kriipsutada tahavad, et on mindud ei tea kuhu. Mitte, meie ei ole need, kes läksid, waid teie. Näituseks, tuleb herra Lattik ette mõnesuguse kontrküsimisega: kas on teada, et see ja see õpetaja on kommunist ja siis kõneleb tema, et see olla kommunist ja see olla kommunist. Ma tuleks nüüd oma poolt küsimisega — ma ei tea küll mis küsimine see on, kontra ta enam olla ei saa — ma küsin lihtsalt herra Lattik'ult: mispärast ei toonud tema mitte üht fakti selle kohta, kus on kommunistlik poliitikat koolis aetud? Ja et teie ei wasta, siis wastan ma ise selle peale: teie ei toonud neid fakte sellepärast, et teil neid ei ole. Teie ütlesite ainult, et see ja see Tallinna õpetaja olla kommunist. Fakte teie ette ei toonud ja ma ütlen: teil neid ei olnudki.

Kui herra Marfeldt teatab, et see on õpetajaskonna poliitika, millele meie kallale kippusime, siis luban ma herra Marfeldt'ile tähendada, et mina õpetajaskonnast palju paremas arwamises olen ja tean, et seda poliitikat ei aja mitte meie õpetajaskond, waid ainult mõned üksikud. Meie ei ole oma arupärimist mitte juhtinud õpetajaskonna wastu, waid just eestkätt teatawa koolipoliitika wastu ja nende organide wastu, kes teda juhiwad ja kannawad. See on väga selgesti öeldud arupärimises, kes ei usu, võib järele waadata. Arupärimise tekstist on meie sealne seisukoht väga selgelt näha, ja kui herra Marfeldt tahab

öelda, et poliitika, mille wastu meie oleme protesteerinud, on meie õpetajaskonna poliitika, siis on tema wastaw oma sõnade eest õpetajate ees. Mina ütlen kindlasti, et see ei ole õpetajaskonna poliitika, selle algatajad on mujal, teda aetakse nagu ma tähendasin, just haridusministeeriumi juhtiwate jõudude poolt. See on meie seisukoht selles küsimuses.

Lõpuks tahaks ma wanale pedagoogile, herra Jürgenstein'ile tähendada (Paremalt poolt: Aitab küll, lõpetage.), et see pedagoogiline mõte on wist tema ajast pärit. et õpilasele väljaheitmine kasulik on. Herra Jürgenstein on wist ainuke sarnane pedagoog Eestis. Kuid ma ei tahtnud nende wäidete wastu waielda, waid wõtsin sõna selleks, et ülemineku-wormelit ette panna. Meie ülemineku-wormel oleks: „Ära kuulates haridusministri seletust surwe ja wahejuhtumiste kohta keskkoolides, leiab Riigikogu, et koolipoliitikas tulewad ilmsiks pedagoogiliselt lubamatud nähtused, rõhutab nende ärakaotamise wajadust, tunnistab haridusministri seletuse mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi.“

Rkl. J. Lattik (kristl.): (Pahemalt poolt: Jätke järele, ei maksa nendega waielda.) Minul ei ole wiisiks mitte oma toolilt wahele rääkida, sest siis saaks juhataja käest jälle noomida, ja sellepärast pean ma kõnetooli tarwitama. Herra Piiskar toonitab, et ma ei ole ühtegi näitust toonud, mis meie koolis kommunistid-õpetajad on teinud ja kes need on. Ma pean tähendama, et kui neid ei ole, siis on nad juba ära läinud ja see on suur õnn, et neid õpetada ei lasta. (Naer paremal pool. Pahemalt poolt: Kas mõni kristlane ka ära on aetud? Kas see ei ole süsteem?)

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Ma ei taha pikalt seletada, tahtsin ainult paariks minutiks sõna tarwitada, et öiendada neid sõnu, mida herra Piiskar mulle suhu pani. Herra Piiskar pööras minu sõnad päris pahurpidi. Arupärimine eli haridusministeeriumi wastu; nüüd, nagu siin ise kuulsite, pesti haridusministeerium täiesti puhtaks; peale ühe fakti langeb kõik süüdistus ära, aga sellegipärast tuli herra Bleiman ikka weel siit süsteemi otsima; ehk ta küll oma wäidet tõeks teha ei suutnud, tõendas ta siiski kangekaelselt, et meil wiidawat politseisüsteemi kooli. See on ju ometi õpetajaskonna süüdistamine. Ükski minister ei saa ilma õpetajateta mingit süsteemi läbi wiia ja nüüd tuleb herra Piiskar

süüdistama, et mina olewat õpetajaskonnale etteheiteid teinud. Mina kaitsesin õpetajaskonda.

Juhataja K. Wirma: Sisse on tulnud kolm ülemineku-wormeli. Herra Piiskar luges oma ülemineku-wormeli ette; kas nõutakse selle ettekandmist? (Paremalt poolt: Ei ole tarwis.) Peale selle on tulnud ülemineku-wormelid: 1) Rhs. Jürenstein'i poolt, see on järgmine: „Haridusministri seletust Eesti Iseseisw. Sots. Tööl. Partei Riigikogu rühma arupärimise peale wahejuhtumiste kohta koolides ära kuulates läheb Riigikogu päewakorras edasi.“ 2) Rhs. O. Amberg'i poolt: „Haridusministri wastust E. Is. Sots. Tööl. P. Riigikogu rühma arupärimise peale wahejuhtumiste kohta koolides ära kuulates on Riigikogu wastusega rahuldatud ja läheb päewakorras edasi.“

Rhs. A. Jürenstein'i ülemineku-wormel on liht, kuna rhs. O. Amberg'i ja J. Piiskar'i omad motiweeritud ülemineku-wormelid on, sellepärast tulewad nad enne hääletamisele. Aja järele on rhs. O. Amberg'i ülemineku-wormel enne sisse tulnud, mispärast teda enne hääletamisele panen; selle järele tuleks rhs. J. Piiskar'i ja lõpuks rhs. A. Jürenstein'i poolt ettepanud ülemineku-wormel. Selle korra wastu keegi ei waidle ja ma asun hääletamisele. Palun neid, kes rhs. O. Amberg'i poolt ettepan-

dud ülemineku-wormeli poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Mulle näib, et enamus on wastu. (Paremalt poolt: Ära lugeda.) Et äralugemist nõutakse, siis ma palun weel kord hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Rhs. O. Amberg'i poolt ettepanud ülemineku-wormel on 28 häälega 18 wastu tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rhs. J. Piiskar'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa häälteenamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Ma panen hääletamisele rhs. A. Jürenstein'i poolt ettepanud ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawa häälteenamusega on see ülemineku-wormel wastu wõetud.

9. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja kindlaksmääramine. Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Selle ettepaneku kohta sõnasoowijaid ei ole; ma panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on otsustatud koosolekut lõpetada. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta. Ma kuulen hüüdeid — täna kell 5; peale selle ettepaneku teisi ei tehta, loen ettepaneku wastuwõetuks. Sellega on järgmine koosolek täna kell 5. Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 1.40 p. l.)

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abisekretäär J. Bergman.

